

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

факультет політичних наук

(повне найменування інституту, назва факультету)

кафедра соціології та політології

(повна назва кафедри)

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри соціології та політології _____

_____ “ _____ ” _____ 20 _____ року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти

бакалавр

(ступінь вищої освіти, спеціальність)

зі спеціальності _____ 052 Політологія

(шифр і назва спеціальності)

на тему: « Економічні санкції як засіб політичного впливу в сучасних міждержавних відносинах »

Виконав:

студент IV курсу, групи 431
Сидоряк Євгеній Олексійович

(П.І.Б.)

Керівник:

Доктор політичних наук,
професор Іванов Микола
Семенович

(вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Рецензент:

Кандидат історичних наук,
доцент кафедри МВ і ЗП
Вовчук Людмила Анатоліївна

(П.І.Б.)

м. Миколаїв – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. «ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ САНКЦІЙ ЯК ЗАСОБУ ПОЛІТИЧНО ВПЛИВУ В СУЧАСНИХ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИНАХ»	8
1.1.«Категоріально-понятійний апарат дослідження економічних санкцій»8	
1.2 «Історичний досвід застосування економічних санкцій як засобу політичного впливу»	12
РОЗДІЛ 2. МІСЦЕ ЕКОНОМІЧНИХ САНКЦІЙ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН	18
2.1. Правове поле економічних санкцій в системі міждержавних відносин	18
2.2. Застосування економічних санкцій в сучасному світі	37
РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНІ САНКЦІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСИВНІЙ ПОЛІТИЦІ ВТРУЧАННЯ.....	40
3.1. Економічні санкції протидії агресивній політиці Росії на пострадянському просторі в період 2014-2021 роках.....	40
3.2 Економічні санкції як засіб стримування повномасштабної агресії Росії проти України в 2022 році.....	46
3.3. Чи могла Росія уникнути санкцій	53
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	61

ВСТУП

Застосування міжнародних економічних санкцій та дискусії про їх ефективність і масштаби втрат зараз знаходяться в центрі міжнародної політики. Аналіз основних факторів, механізмів та соціально-економічних наслідків економічних санкцій у світовій економіці потребує концептуального осмислення.

Актуальність теми дослідження, "Економічні санкції як засіб політичного впливу в сучасних міждержавних відносинах" є надзвичайно актуальною у сучасному світі. Економічні санкції використовуються державами та міжнародними організаціями з метою накладення обмежень на економічну діяльність інших країн або окремих суб'єктів у зв'язку з політичними рішеннями, конфліктами чи порушеннями міжнародного права.

Ось декілька аргументів, які підтверджують актуальність цієї теми:

- Глобалізація та зростаюча взаємозалежність країн. У сучасному світі країни відчують сильну взаємозалежність у економічній сфері. Економічні санкції можуть значно вплинути на фінансову стабільність та розвиток країни, спричиняючи серйозні наслідки для її економіки та громадян.

- Політичні конфлікти та міжнародні кризи. Економічні санкції часто використовуються в якості інструмента для вирішення політичних конфліктів та міжнародних криз. Вони можуть бути спрямовані на покарання країни, що порушує міжнародні стандарти чи міжнародне право, або на змушення її змінити політичну стратегію.

- Вплив на геополітичну ситуацію. Економічні санкції можуть використовуватися для підтримки або зміни геополітичної ситуації. Вони можуть створювати тиск на країни, які перебувають у конфлікті, або підтримувати країни-союзники шляхом надання економічних переваг.

- Зміна світових економічних та політичних тенденцій. У сучасному світі спостерігаються зміни у світових економічних та політичних тенденціях.

Економічні санкції стають частішими і складнішими, оскільки країни намагаються захистити свої інтереси та вплив на міжнародну арену.

•Роль економічних санкцій у захисті прав людини. Економічні санкції можуть бути використані як засіб змусити країни дотримуватися прав людини та демократичних принципів. Це може включати зупинення торговельних стосунків з країною, яка порушує права своїх громадян, або заборону експорту товарів, що використовуються в репресивних діях.

Загалом, тема "Економічні санкції як засіб політичного впливу в сучасних міждержавних відносинах" є дуже актуальною, оскільки вона стосується ключових аспектів сучасного світу, таких як геополітика, економічні відносини, політичні конфлікти та захист прав людини.

Мета дослідження є застосування економічних санкцій як засобу політичного впливу в сучасних міждержавних відносинах, зокрема на прикладі санкцій проти Росії на пострадянському просторі в період 2014-2021 років. Основні завдання роботи полягатимуть у дослідженні теоретичних та практичних аспектів застосування економічних санкцій, визначенні їх ефективності та можливих наслідків для країн-санкціонерів та країн-адресатів. Робота передбачає також порівняння досвіду застосування економічних санкцій різними країнами та міжнародними організаціями з метою визначення найбільш ефективних підходів до використання цього інструменту політичного впливу. Результатом роботи має стати обґрунтований висновок щодо доцільності та ефективності використання економічних санкцій як засобу політичного впливу в міждержавних відносинах.

Завдання дослідження. Основне завдання мого дослідження це дослідження теоретичних та практичних аспектів застосування економічних санкцій, визначення їх ефективності та можливих наслідків для країн-санкціонерів і країн-адресатів. Робота також передбачає порівняння досвіду застосування економічних санкцій різними країнами та міжнародними організаціями, з метою визначення найбільш ефективних підходів до використання цього інструменту політичного впливу.

Об'єктом дослідження є феномен економічних санкцій як інструмент впливу на сучасний світовий політичний процес

Предметом дослідження є міжнародні економічні санкції. Аналіз та оцінка застосування економічних санкцій як інструменту політичного впливу в сучасних міждержавних відносинах.

Методологічні основи дослідження складають перелік теоретичних, та емпіричних методів дослідження; У роботі подано аналіз останніх дослідницьких публікацій, що обговорюються, порівняно отримані результати зі статистичними даними, запропоновано практичні рекомендації, отримані за результатами опитування, та інше.

Згідно з відомою практикою, політика економічних санкцій значною мірою базується на дискреційному підході до використання, за потреби, політики жорстких правил, що чітко відображається на механізмах, засобах та інструментах її практичної реалізації.

Економічні санкції є невід'ємною частиною міжнародної економічної політики, яка реалізується через теорію суспільного (раціонального) вибору, структурну теорію (модель витрат і проблем), теорію прийняття рішень, теорію координації та кооперативних ігор тощо. Ієрархічна природа механізм застосування санкцій доступний на трьох основних рівнях: глобальному, регіональному та національному.

Існує три види економічних санкцій: торговельні, інвестиційні чи фінансові, а також так звані адресні санкції або «розумні» санкції (обмеження транспорту та зв'язку). Випадок запровадження економічних санкцій, особливо з боку наднаціональних органів міжнародних інтеграційних організацій, а саме ЄС, має особливе значення для координації економічної політики. Конкретні наслідки запровадження економічних санкцій набувають різних соціально-економічних вимірів, основними з яких є темпи економічного зростання. Економічні санкції демонструють, як окремі країни, регіональні та міжнародні організації реагують на величезні порушення прав людини, суверенітету країн, міжнародного права в цілому.

Теоретичні аспекти економічної політики другої половини ХХ століття розглядалися у працях В. Ойкена (Eucken, 1952), Дж. Тінбергена (Tinbergen, 1956), К. Боулдінга (Boulding, 1958) та ін. Санкції є зброєю багатих і могутніх (Economides, 2001), і меншим, та слабшим країнам важче досягти ефекту санкцій, якщо вони не беруть участь у колективних санкціях. За Г. Хафбауером, Дж. Шоттом і К. Елліоттом, санкції зазвичай успішні проти малих країн (середнє співвідношення ВВП країни-ініціатора до цільової країни становило 105) (Hufbauer et al., 2007). Використання економічних санкцій може не досягти економічних цілей, поставлених економічною силою, або призвести до збитків, оскільки це може змінити економічні рішення. Санкції можуть призвести до збагачення еліт, які контролюють тіньовий ринок (Cronin, 2009).

Для обходу санкцій можна використовувати посередників із третіх країн. Як зазначає К. Елліотт, ринкові сили послаблюють дію торговельних санкцій, але посилюють дію фінансових санкцій (Hufbauer et al., 2007). Наслідки санкцій є трансформаційними (через зміни в регулюванні та перенаправлення торгових потоків) та додаткові трансакційні витрати (зростання формальних і неофіційних торговельних бар'єрів), насамперед для країни-цільової країни, а також для ініціатора санкцій і третіх країн. Дж. Франк пропонує не застосовувати комплексні санкції проти важливих торгових партнерів. Санкції, принаймні помірні, зменшують торгівлю між країнами (зазвичай на 6-10%) (Frank, 2017).

З точки зору взаємозалежності, зростання проблем в силовому об'єкті може негативно вплинути на силовий суб'єкт (звуження ринку, зниження віддачі від інвестиції за кордоном, готовність сили реагувати більш радикально тощо). Часто важко націлити санкції, тому невинні громадяни можуть постраждати від політики, яку проводить правляча еліта.

Це може погіршити репутацію країни, яка запроваджує санкції (Büthe, 2009). Фінансові та комбіновані торговельно-фінансові санкції посилюють нерівність доходів населення. Від припинення міжнародної допомоги, обмеження діяльності міжнародних організацій страждають переважно бідні

верстви населення. Суто торговельні санкції (особливо санкції щодо імпорту), навпаки, зменшують таку нерівність (Afesorbor, 2016). Також санкції негативно впливають на сусідні країни, збільшуючи ймовірність регіональної економічної кризи (Балуев, 2014). Р. Пейп стверджує, що не всі санкції, визнані успішними, можна вважати такими: досягненню цілей сприяли не санкції, а військові дії чи інші фактори (Паре, 1997). Однак економічні санкції все ще застосовуються через їх відносно нижчу вартість, ніж вартість ведення війни (Kunz, 1994), включаючи репутаційні втрати.

Ідейно-теоретичні витoki реалізму пов'язані з працями Н. Макіавеллі, Т. Гоббса, Ф. Спінози та ін. Ця сфера була названа «горизонтальною неформальною системою», яка базується на трьох основних припущеннях. Перше припущення. Суверенні держави є домінуючими учасниками міжнародної економічної політики та основними одиницями аналізу. Друге припущення. Суверенні держави є максимізаторами влади, що спонукає їх постійно збільшувати економічний, політичний і військовий потенціал. Третє припущення. Суверенні держави є раціональними акторами. Вони аналізують витрати та результати, щоб максимізувати свою силу. Держава має пріоритет над ринками, політичний актор формує ринкові відносини.

Як сказав Карл Полані свого часу: «Економічна історія показує, що поява національних ринків жодним чином не була результатом поступового та спонтанного звільнення економічної сфери від державного контролю. Навпаки, ринок став результатом свідомого і часто насильницького втручання з боку уряду, який нав'язував суспільству ринкову організацію з неекономічними цілями» (Полані, 2002).

Наслідками санкцій є трансформаційні (через зміни в регулюванні та перенаправлення торговельних потоків) та додаткові трансакційні витрати (зростання формальних і неофіційних торговельних бар'єрів), насамперед для цільової країни, а також для ініціатора санкцій та третіх країн. Дж. Франк пропонує не застосовувати комплексні санкції проти важливих торгових партнерів.

РОЗДІЛ 1. «ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ САНКЦІЙ ЯК ЗАСОБУ ПОЛІТИЧНО ВПЛИВУ В СУЧАСНИХ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИНАХ»

1.1.«Категоріально-понятійний апарат дослідження економічних санкцій»

Економічні санкції завжди присутні на сцені міжнародної торгівлі. Країни часто використовують їх у міжнародній торгівлі, і національні економіки обох сторін страждають від них. Сполучені Штати, Європейський Союз, Росія та Китай є одними з основних джерел економічних санкцій, а цілі зазвичай обираються з політичних міркувань.

Попередні дослідження показують, що не всі економічні санкції є успішними. Вони також висвітлюють причини, чому економічні санкції можуть не спрацювати. Є кілька пояснень невдачі: політичні цілі можуть бути незрозумілими, застосування санкцій може бути одностороннім, і треті країни прагнуть отримати вигоду від збільшення торгівлі з цільовою країною.

Існує також кілька невизначеностей щодо наслідків економічних санкцій з належними наслідками для поведінки інвесторів. Більше того, емпіричні дані показують, що корекція глобальних прямих іноземних інвестицій (ПІІ) є вагомим чинником знищення економічних санкцій.

У контексті функціональної диференціації та прийняття рішень існують дві основні концепції політики економічних санкцій: реалізм і лібералізм і дві похідні: космополітизм (у рамках ліберальної концепції) і гегемонізм (як похідна від реалізму). Останній деякі автори називають конструктивізмом. Теорія суспільного вибору є ліберальною і використовується як важливий прикладний механізм для розрахунку соціально-економічних наслідків санкцій у торгівлі, інвестиціях, фінансах тощо. Відповідно до догматів реалізму, немає єдиних правил у міжнародній економічній системі, тут панує анархія, держави є суверенними, діють на власний розсуд як суб'єкти найвищого рівня та підкоряються всім іншим суб'єктам, які керуються власними законами.

Тому, на думку реалістів, міжнародна економічна політика формується насамперед у результаті раціональних дій держав у боротьбі за владу та багатство. У відносинах між державами панує гра з нульовою сумою, коли перемога одного суб'єкта обов'язково тягне за собою втрату іншого, що неминуче породжує конфлікти та економічні війни. Пріоритетні претензії на санкції мають не міжнародні організації, а держави; економічні санкції є не засобом примусу до дотримання законів, а інструментом зовнішньої політики; Економічні санкції не зменшують кількість девіантних дій у міжнародному співтоваристві, але змушують опонента робити те, що вимагає країна-відправник. Ліберальний напрям у міжнародній економічній політиці традиційно виступає за вільну торгівлю та вільні ринки, засновані на неокласичній парадигмі. Ключовою є позиція про необхідність досягнення принципової гармонії інтересів між державами внаслідок вільного обміну товарами та послугами між ними, поглиблення співробітництва. Наріжним каменем лібералізму є зосередженість на поведінці індивідів, фірм і країн (горизонтальна формальна система). На думку лібералістів, за умови отримання країнами максимальної вигоди вільна торгівля не створює жодних економічних підстав для міжнародних конфліктів і воєн. Ліберальна концепція також передбачає необхідність управління країною міжнародними економічними відносинами шляхом:– встановлення відповідних торгових режимів; – прийняття правил, норм і стандартів для забезпечення;– еквівалентного обміну між країнами;– запобігання недобросовісній конкуренції тощо. Ліберальний підхід ґрунтується на припущенні про наявність прав і норм для накладення санкцій. Згідно з ліберальною парадигмою, санкції неможливі без загальних правил або правових положень, що регулюють девіантну поведінку.

Ліберальна парадигма підкреслює різницю між примусом і санкціями. Санкції є актом примусу, але не всі дії примусу є санкціями. Норми та право мають передувати накладенню санкцій, оскільки вони діють як конститутивні правила, що визначають практику законодавчого примусу (тобто санкцій). Суть політики суспільного вибору, керованої ліберальною парадигмою, полягає в

тому, що як ендогенні (внутрішні) наслідки санкцій для різних груп інтересів (партій, профспілок, бізнес-асоціацій тощо), так і соціально-економічні та політичні наслідки для цільових країн є оцінено. Це вказує на те, що економічні втрати не є ключовою позицією у визначенні характеру (сутності) пакету санкцій для іншої країни. Спрощена конструктивістська теорія зводиться до існування у світовій системі гегемоніального центру сили, який використовує свої економічні, політичні, технологічна, військова сила, нав'язує свої правила гри в системі міжнародних відносин, зокрема політику санкцій (вертикальна неформальна система). Водночас конструктивізм зосереджується на соціальних аспектах політики санкцій. Концептуальною основою координації міжнародної економічної політики є теорії суспільного вибору та ігор, включаючи дилему в'язня. Теорія громадського вибору закладає основу для аналізу колективних рішень. Основними тут є «теорема неможливості» К. Ерроу і теорія перспективи Канемана і Тверського.

Ключовими елементами теореми Ерроу є функція соціального добробуту, методи агрегування, аксіоматичні методи, методи оцінки добробуту та методи голосування. Згідно з теоремами та аксіомами, функція соціального добробуту, основний критерій координації міжнародної економічної політики, має задовольняти такі чотири умови: 1. Критерій Парето для ефективності дійсний; якщо кожен актор віддає перевагу c , а не b , то суспільство в цілому віддасть перевагу c , а не b . 2. Жодна особа не повинна визначати колективне рішення (відсутність диктатури); громадянам заборонено продавати своє право голосу (безринковий стан). 3. Незалежність: вибір між двома варіантами не залежить від нерелевантних альтернатив (соціальний вибір за наявності інших альтернатив має залежати лише від вибору (переваги) цих альтернатив). 4. Необмежений домен (вимога, щоб усі логічні впорядкування переваг були дозволені, упорядковані, остаточно сформульовані та втілені зрозумілі індивідуальні вибори)[50].

Теорема неможливості стверджує, що неможливо виконати всі умови одночасно. Водночас у поєднанні з іншими подібними дослідницькими

дослідженнями (утилітарна теорема Харсаньї, теорема присяжних Кондорсе, теорема медіани виборця тощо) досягаються важливі наукові та практичні результати в системі суспільного вибору, зокрема на рівні, механізмах та обсяг економічних санкцій. Раціональний вибір зосереджується на індивідуальному виборі в умовах невизначеності та є домінуючим у сучасному економічному мейнстрімі (неокласики, постнеокласики). Його суть полягає в максимізації корисності на основі перевищення вигоди над витратами. У цьому випадку для накладення санкцій можна використовувати відомий аналіз витрат і вигод. Одиницями виміру можуть служити грошові, а також політичні, моральні та інші елементи. Модернізована версія теорії раціонального вибору останнім часом оформляється концепціями експериментальної економіки та нейроекономіки.

Принципи моделі дилеми ув'язненого широко використовуються в аналізі координації міжнародної економічної політики. Це жодним чином не свідчить про те, що формальна співпраця завжди необхідна. Правило тут полягає в тому, що якщо один гравець не дотримується кооперативної поведінки, інший може не дотримуватися цього в наступному раунді (стратегія «зуб за зуб» або стратегія відплати). Загалом стратегія взаємних дій базується на чотирьох принципах:

- чіткість;
- милосердя;
- відплата;
- прощення.

Констеляція ігор на координацію також включає битву статей, ігри середньої дії, ігри найслабшої ланки, полювання на оленя, послідовну гру, повторювані ігри, ігри домовленості, гру універсального сигналу, гру довіри, гру ультиматуму та гру диктатора (Dhami, 2016). У міжнародних економічних відносинах використовуються два основних типи економічної політики. Перший ґрунтується на суворому дотриманні та виконанні чинних правових та економічних норм. Другий передбачає довільне тлумачення правил залежно від

економічної та політичної ситуації (дискреційний підхід; «розсуд» означає вільний вибір). Прихильники підходу, заснованого на жорстких правилах, обґрунтовують свою позицію чотирма основними аргументами. По-перше, це можливість встановлення оптимальних варіантів цілей, об'єктів і механізмів координації міжнародної економічної політики. По-друге, правила розглядаються як єдиний життєздатний механізм нав'язування дисципліни вищим чиновникам, які можуть маніпулювати інструментами економічної політики у власних цілях. По-третє, правила вважаються такими, що підвищують передбачуваність політичних дій і, таким чином, покращують здатність приватного сектора приймати обґрунтовані рішення щодо розподілу ресурсів. По-четверте, правила мають суттєву перевагу над тим, як працює економіка під час процесів дестабілізації. «Тонке налаштування» дозволяє розробляти заходи економічної політики відповідно до характеру коливань економічного середовища. Дискреційний підхід (відхилення від правил) акцентує увагу на:– непередбачуваності;– стохастичності економічних процесів;– мінливості сучасних фінансових і економічних системи;– недосконалість існуючих макроекономічних і геоелектронічних моделей, заснованих на жорстких правилах;– фундаментальна невизначеність (посткейнсіанська парадигма). Водночас відхилення від правил не повинно завдавати шкоди національним економічним інтересам. Згідно з відомою практикою, політика економічних санкцій значною мірою базується на дискреційному підході до використання, за потреби, політики жорстких правил, що чітко відображається на механізмах, засобах та інструментах її практичної реалізації[40].

1.2 «Історичний досвід застосування економічних санкцій як засобу політичного впливу»

У книзі Hufbauer, Schott, Elliott & Oegg (2007) «Економічні санкції, переглянуті» (Hufbauer, Schott, Elliott & Oegg, 2007) дає комплексний погляд на

економічні санкції. Автори оцінюють успішність економічних санкцій та темпи досягнення зовнішньополітичних цілей. Вони також вивчають фактори успіху економічних санкцій, а також вигоди та витрати як для відправника, так і для цільової країни. Протягом історії економічні санкції обґрунтовувалися різними аргументами. Зокрема, наявність економічних санкцій означає, що країна-відправник бажає втрутитися в процес прийняття рішень урядом іншої держави. Здебільшого держави, які запроваджують економічні санкції, як правило, є великими державами з активною зовнішньою політикою. Основним прикладом є Сполучені Штати Америки, які часто вводять економічні санкції, щоб утвердити економічне та політичне лідерство у світі перераховують кілька причин, чому країни вводять економічні санкції. Однією з причин є стримування: країна-відправник запроваджує економічні санкції, щоб стримати небажані дії іншої держави. Досить часто економічні санкції виступають інструментом внутрішньої політики країни-відправника. Наприклад, відомо, що президенти Сполучених Штатів запроваджують економічні санкції, щоб висловити своє сильне лідерство, або щоб заспокоїти громадськість і посилити їхній патріотизм [49]. Загалом економічні санкції надають відправнику моральний авторитет над цільовою країною та демонструють силу також її іноземним союзникам.

Економічні санкції також мають недоліки, а іноді вони навіть можуть мати зворотний ефект. По суті, більшість економічних санкцій не змінюють поведінку держави-мішені. Іноді економічні санкції об'єднують громадськість у цільовій країні та підсилюють опозицію проти відправника економічних санкцій. Класичним прикладом цього є Італія, де економічні санкції в 1935-36 роках були частково відповідальними за зростання популістського націоналізму (Hufbauer та ін., 2007). Інша причина полягає в тому, що не лише відправник економічних санкцій, але й цільова країна можуть мати лояльних торгових партнерів і потужних союзників, що може зробити економічні санкції марними. Особливо це стосується ідеологічних конфліктів. Наприклад, Кубі вдалося довго нести тягар економічних санкцій завдяки допомозі Радянського Союзу,

південноамериканських союзників і Китаю. Тривалий ізраїльсько-палестинський конфлікт є ще одним прикладом такої ситуації, хоча й з іншої політичної точки зору. Остання причина, чому економічні санкції можуть не спрацювати, полягає в тому, що політика відправника не відповідає інтересам союзників або інтересам вітчизняного бізнесу. Союзники можуть виступити проти економічних санкцій, якщо вони перешкоджають їхній торгівлі або загрожують їхній політиці чи території. Те саме стосується підприємств, які можуть втратити прибутки, мережі та важливі ділові стосунки. Якщо вони не можуть собі цього дозволити, вони будуть лобіювати проти економічних санкцій, таким чином тиснучи на національний уряд, щоб той відмовився від санкцій. Лідери можуть усвідомлювати цю пастку, але вони все ж можуть віддати перевагу використанню економічних санкцій, щоб уникнути військових конфліктів.

Економічні санкції, як правило, невдалі, якщо вони спрямовані проти іншої великої держави, яка в той же час перебуває у військовій авантюрі. Сучасні приклади цього включають українсько-російський та сирійський конфлікти, де залякування та економічні санкції мали лише скромний ефект. Багато економічних санкцій накладаються, щоб перешкодити військовим можливостям цілей або перешкодити їм розробити зброю масового знищення (прикладом є Ірак у 2001 році та Лівія у 2003 році). Санкції також можуть мати на меті змінити політичний режим цільової країни, як у випадку санкцій США проти Куби, Нікарагуа та Венесуели з часом. У цьому плані ефективність економічних санкцій викликає сумніви. Куба отримувала допомогу від Радянського Союзу, а потім від інших держав Південної Америки, головним чином Венесуели, і навіть від Китаю. Радянський Союз також намагався запровадити економічні санкції проти своїх сусідів, але безуспішно. Проте в 1958 році їм вдалося спрямувати Фінляндію на більш бажаний політичний шлях.

У 1970-х роках Сполучені Штати почали покривати свої економічні санкції завісою порушень прав людини, і багато держав опинилися під прицілом

на цих підставах. Протягом 1980-х років Сполучені Штати, зіткнувшись з епідемією наркотиків, розпочали «війну з наркотиками» та наклали економічні санкції на країни-виробники наркотиків (Hufbauer et al., 2007). Для впровадження Сполучені Штати видали сертифікати країнам, які вважаються «безпечними». Ці нові економічні санкції торкнулися Ірану, Сирії та Афганістану. Стверджується, що цей підхід був суто політичним, оскільки багато країн, відомих виробництвом наркотиків, отримали сертифікати через надто тісні стосунки зі Сполученими Штатами. Сполучені Штати також вводять санкції проти країн, які сприяють тероризму. З часом це виявилось дуже складно, оскільки важко відстежити, які країни фінансують терористів. Після подій 11 вересня 2001 року «Війна з тероризмом» посилила економічні санкції проти потенційних країн-спонсорів тероризму. Відтоді було докладено багато зусиль для відстеження фінансування та операцій з відмивання грошей з метою боротьби з тероризмом [7]. Моніторинг санкцій здійснюється епізодами, від початку до закінчення економічних санкцій. Санкції завдають економічної шкоди об'єкту в основному чотирма способами: обмеження експорту, обмеження імпорту, обмеження фінансових ринків і заморожування активів країни-цілі. Усі заходи спрямовані на нанесення подальших економічних збитків. У 21 столітті заборони на поїздки та персональні санкції щодо конкретних осіб у цільовій країні були видані, щоб уникнути побічної шкоди для всього населення цільової країни[22].

Перше зареєстроване використання санкцій відбулося в 432 році до нашої ери, коли Афіньська імперія заборонила торговцям з Мегари відвідувати свої ринки, тим самим задушивши економіку суперницького міста-держави. Однак лише в 20 столітті використання економічних санкцій стало більш помітним.

Ліга Націй, а згодом Організація Об'єднаних Націй відіграли ключову роль у формуванні санкцій на основі країни на початку 20-го століття, часто ліниво накладаючи такі заходи на країни, на які вони хотіли змусити дотримуватись певної зовнішньополітичної цілі. Санкції на основі країни – це форма обмежувальних заходів, які одна країна або організація накладає на іншу

з метою обмеження торгівлі та ділових відносин цільової країни. Куба, Іран, Лівія, Північна Корея, Сирія та В'єтнам – усі країни, на які накладено національні санкції.

Запровадження санкцій на основі країни може мати величезний негативний вплив на економіку та гуманітарний добробут країни-мішені. Як визнав Кофі Аннан, колишній Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй у своїй доповіді в ООН за 1997 рік, санкції на національному рівні, як правило, завдають найбільшої шкоди вразливим цивільним групам і можуть завдати великої побічної шкоди третім державам.

Наведу кілька прикладів економічних санкцій, які використовувалися у відносно сучасних міждержавних відносинах:

1. **Санкції проти Росії:** У відповідь на анексію Криму Росією та залучення збройного конфлікту на сході України, США та Європейський Союз наклали економічні санкції на Росію. Санкції в основному включали заборону на експорт озброєнь та технологій, заборону на доступ до капіталу, заборону до вїзду в держави ЄС деяких російських політичних діячів та інші обмеження з метою чинити тиск на Росію та домогтись зміни її політики;

2. **Санкції проти Ірану:** У зв'язку з ядерною програмою Ірану багато країн, включаючи США та Європейський Союз, наклали економічні санкції на Іран, включаючи заборону на імпорт нафти та фінансові обмеження. Метою санкцій було переконати Іран припинити свою ядерну програму та вжити заходів для міжнародного недискримінаційного контролю (доречі Іран є псевдо союзником Росії);

3. **Санкції проти Північної Кореї:** Безліч країн, включаючи США, ООН та Європейський Союз, наклали економічні санкції на Північну Корею у зв'язку з її ядерною програмою та порушенням прав людини. Санкції включають обмеження на експорт товарів, фінансові обмеження та заборону на торгівлю певними товарами. Метою санкцій є переконати Північну Корею припинити свою ядерну програму та дотримуватись міжнародних норм, та стандартів (доречі Північна Корея також вважається псевдо союзником Росії);

4. **Санкції проти Південної Африки:** у 1980-х роках. Економічні санкції проти Південної Африки було накладено у відповідь на політику апартеїду. Ці санкції, включаючи заборону на експорт нафти та зброї, дієво вдарили по економіці Південної Африки та переконали уряд переглянути свою політику.

Широко поширене занепокоєння щодо негативного впливу санкцій на національному рівні призвело до появи «цілеспрямованих» або «розумних» санкцій на початку 21 століття після терактів 11 вересня у Сполучених Штатах у 2001 році. Цільові санкції спрямовані на зменшення побічної шкоди населенню в цілому та третім країнам шляхом націлювання на конкретних осіб або організації, які вважаються відповідальними за протиправну поведінку. Вважається, що цільові санкції були натхненні справою Піночета та судовими процесами над боснійськими воєнними злочинцями, тому що цілеспрямовані санкції були породжені зростаючим акцентом у міжнародному праві на індивідуальній відповідальності тих, хто перебуває при владі, за незаконні дії держав. Цей розвиток подій посилив ефективність санкцій як інструменту зовнішньої політики. Проте занепокоєння щодо їх впливу на права людини залишається відкритим.

РОЗДІЛ 2. МІСЦЕ ЕКОНОМІЧНИХ САНКЦІЙ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН

2.1. Правове поле економічних санкцій в системі міждержавних відносин

Відшкодування визначаються як «дії, які є протиправними не в юридичному, а лише в політичному чи моральному сенсі, або проста прояв неввічливості». У тому ж дусі Елізабет Золлер описує реторсію як «недружню, але, тим не менш, законну дію потерпілої сторони проти правопорушника». Концепція реторсії залежить від неповноти міжнародного публічного права. Іншими словами, держави мають право на свободу дій, якщо жодне правило їх не обмежує. Обґрунтування цього висновку добре висловила Елізабет Золлер: «сфера реторсії в основному така ж широка, як і нерегульована поведінка держав».

Реторсія належить до інструментів самопомоги, що застосовуються державами в односторонньому порядку. Ці інструменти можуть бути каральними або мати на меті такі цілі, як відплата чи стримування. Науковці наводять численні приклади дій, які підпадають під визначення реторсії: «припинення виплати допомоги на розвиток або надання військової допомоги; одностороннє застосування законодавчо дозволених економічних санкцій, таких як ембарго на постачання зброї; визнання ситуації (суверенітет третьої держави над територією, на яку також претендує цільова держава); призупинення, припинення або відмова продовжити договір; і вихід з міжнародної організації на знак протесту проти політичної діяльності цієї організації». Вимога пропорційності, яка має значення для контрзаходів, не поширюється на акти відшкодування[18].

Односторонні економічні санкції можуть, за деяких обставин, характеризуватися як акти реторсії. Наприклад, припинення програм добровільної допомоги є актом реторсії. Торгове ембарго та інші обмеження торгівлі можуть означати реторсії або бути прирівняними до контрзаходів,

залежно від обсягу таких обмежень і членства держав у СОТ. Дійсно, держави, які не є членами СОТ і не зв'язані міжнародними зобов'язаннями за багатосторонніми або двосторонніми торговими угодами, можуть обмежувати торгівлю одна з одною. Однак насправді такі випадки дуже рідкісні.

Репресії визначаються як «заходи, вжиті одним суб'єктом міжнародного публічного права, щоб змусити іншого суб'єкта міжнародного публічного права дотримуватися своїх правових зобов'язань щодо першого із згаданих суб'єктів». Інше визначення репресалій можна знайти в арбітражі у справі Наулілаа: «акти самопомоги з боку потерпілої держави, дії у відповідь за дії, що суперечать міжнародному праву з боку держави-порушника, які залишилися невиправленими після вимоги про відшкодування». Таким чином, право застосовувати репресії залежить від наявності раніше порушень міжнародного права.

Класичний закон про репресії передував закону про відповідальність держави, поява якого віддзеркалювала еволюцію міжнародного права як більш узгодженої системи. Світило вісімнадцятого століття Емер де Ваттель згадував репресії як можливу альтернативу війні. Ваттель не лише вказав на цей термін, але й надав детальний опис обставин, за яких звернення до репресалій було законним.

З часом термін «репресії» еволюціонував і змінював своє значення. Елізабет Золлер зауважує: «здається, є дуже мало спільного між тим, що спочатку були репресаліями, тобто актами збройного насильства, і тим, за що вони юридично сприймаються сьогодні, а саме правом потерпілої держави не виконувати норму міжнародного права в відносини між ним і злочинцем». Джеймс Кроуфорд стверджує, що останні зміни в міжнародному публічному праві позбавили це поняття його значення. Точніше, його замінили двома поняттями: самооборона, яка допускається за певних обставин, і ненасильницькі контрзаходи.

Дійсно, після того, як ІЛС прийняв проект статей, концепція контрзаходів затьмарила концепцію репресалій. Достатньо сказати, що «більшість авторів вважають, що репресії або підпадають під концепцію контрзаходів, або дорівнюють цій концепції».

Інша точка зору полягає в тому, що сучасне поняття репресалій означає лише контрзаходи, які застосовуються під час війни. У коментарі до проекту статей зазначено: «Зовсім недавно термін «репресії» обмежувався діями, вжитими під час міжнародного збройного конфлікту; тобто це було прийнято як еквівалент воєнних репресій».

Різниця між поняттями реторсії та репресалій залишається туманною. Томас Гігеріх підтверджує цей висновок: «Відшкодування та репресії можна розмістити на ковзній шкалі заходів самопомоги з сірою зоною замість чіткої межі між ними». Гігеріх наводить такі причини для цього: «Одна з причин цієї невизначеності полягає в тому, що незаконність початкових дій держави-мішені (відкриття можливості застосування репресалій замість реторсії) та/або сумісність заходів держави, що реагує, з її власні міжнародно-правові зобов'язання (що змушують його посилатися на репресії, а не лише відшкодування як виправдання) часто будуть оскаржуватися, розподіл тягара доказування невизначений, а обов'язкове врегулювання суперечок третьою стороною недоступне»[17].

Односторонні економічні санкції можуть бути застосовані як відповідь на попереднє порушення міжнародного права та можуть суперечити міжнародним зобов'язанням держави, яка їх наклала. Таким чином, вони потенційно можуть підпадати під визначення репресій. Тим не менш, частіше односторонні економічні санкції вважаються рівнозначними контрзаходам або контрзаходам третьої сторони, оскільки останніми роками концепція репресалій використовується менше.

Термін «контрзаходи» з'явився на передньому краї міжнародного права в 1970-х роках. У 1980-х і 1990-х роках ІСІ дотримувалася цієї тенденції, спираючись на концепцію контрзаходів у низці своїх рішень. Елізабет Золлер,

написавши після того, як цю концепцію було визнано в арбітражі за Угодою про повітряне сполучення та суперечці Міжнародного судочинства, дипломатичний і консульський персонал Сполучених Штатів у Тегерані, визначила два основних атрибути нової концепції контрзаходів: вони є «односторонніми за формою та виправними за метою» [23].

Нормативний зміст концепції було сформульовано як частину ширшої спроби кодифікувати міжнародні норми щодо відповідальності держав. Проект статей визначає сферу контрзаходів наступним чином: «Контрзаходи обмежуються невиконанням на даний момент міжнародних зобов'язань держави, яка вживає заходів щодо відповідальної держави». Вчені-міжнародники визначають контрзаходи як «односторонні заходи, вжиті державою у відповідь на порушення її прав протиправними діями іншої держави, які зачіпають права держави-мішені та спрямовані на спонукання її припинити або відшкодувати потерпілим Держава».

Право застосовувати контрзаходи не є абсолютним правом, і здійснення цього права обмежене кількома способами. У проекті статей розрізняють постраждалі та непостраждалі держави, а право вводити контрзаходи надається лише постраждалим державам. Остаточний текст відображає панівну на той час традиційну теорію: лише держави, чий суб'єктивні права були порушені, могли посилатися на державну відповідальність іншої держави. Законність контрзаходів, запроваджених державами, які не постраждали, – контрзаходи третіх сторін – обговорюється більш детально в цьому розділі. Питання про те, чи проект статей відображає звичаєве міжнародне право, є частиною цієї дискусії.

Умови застосування контрзаходів викладено у статтях 49 та 51 проекту статей. Перша стаття визначає об'єкт і межі контрзаходів, тоді як остання передбачає, що такі заходи мають бути пропорційними шкоді, яку зазнала держава, яка їх застосовує. Крім того, контрзаходи не можуть впливати на міжнародні зобов'язання, перелічені в статті 50 проекту статей.

Державна практика свідчить про те, що односторонні економічні санкції часто використовуються як контрзаходи. Описуючи державну практику застосування контрзаходів, Антоніос Цанакопулос стверджує, що «контрзаходи мають переважно економічний характер».

Контрзаходи третьої сторони (заходи солідарності, контрзаходи в колективних інтересах) — це контрзаходи, які вводяться непостраждалою державою або групою держав. У проекті статей міститься вузьке та жорстке визначення ушкодженого стану. Як наслідок, значна частина запроваджених контрзаходів підпадає під визначення контрзаходів третіх сторін. Іншими словами, більшість контрзаходів третіх сторін було застосовано проти держав, які порушили норми міжнародного права, які захищають інтереси співтовариства [12].

Дискусія щодо того, чи слід дозволяти державам діяти як представники людства та захищати певні спільні цінності, сягає сімнадцятого століття. Мартін Давидович дає чудовий історичний огляд цієї тривалої дискусії. Спочатку в дискусії домінували дві протилежні точки зору: одна наголошувала на необхідності захисту інтересів спільноти, а інша зосереджувалася на негативних аспектах надання таких повноважень окремим державам. У двадцятому столітті з'явився третій підхід: стверджувалося, що забезпечення інтересів і цінностей спільноти має здійснюватися через міжнародні інституції. Незважаючи на ці теоретичні дискусії та пропозицію спеціального доповідача Джеймса Кроуфорда про визнання контрзаходів третіх сторін, остаточний текст проекту статей залишає питання про законність контрзаходів третіх сторін невизначеним.

Законність контрзаходів третіх сторін розглядається в розділі 3 цього розділу

Термін санкція не є юридичним терміном мистецтва і має певну популярність. Крім того, використання цього терміна політологами та економістами не дає ясності щодо його визначення та сфери застосування. Цей термін спочатку використовувався ІЛС у своїй роботі над проектом

статей, але потім було вирішено замінити його на більш нейтральну концепцію контрзаходів [53].

Том Райс розрізняє три підходи до визначення терміну «санкція»: визначення, орієнтоване на ціль, визначення, орієнтоване на автора, і визначення, зосереджене на типах застосованих заходів. Цільовий підхід зосереджується на меті заходу реагування на порушення правової норми. Підхід, орієнтований на автора, пов'язаний з особою автора санкції, таким чином звужуючи визначення санкцій до дій, вжитих міжнародними організаціями. Третій підхід ототожнює санкції з економічними обмеженнями.

Правознавці-міжнародники не завжди дійшли згоди щодо того, чи можна використовувати термін «санкція» для позначення односторонніх обмежень, які вводять окремі держави. Наприклад, видатний юрист-міжнародник Ален Пелле одного разу стверджував, що цей термін слід використовувати лише для позначення обмежень, дозволених Радою Безпеки згідно з Розділом vii Статуту ООН. Однак останнім часом він, здається, був менш переконаний у цій позиції та навіть стверджував протилежне. Інші вчені використовують цей термін, але кваліфікують його. Зокрема, Том Руйс називає такі заходи «санкціями поза ООН», а Девіка Ховел визначає їх як «автономні санкції». У нещодавньому дослідженні, підготовленому на замовлення Комітету Європейського парламенту з міжнародної торгівлі, також використовується термін «санкція» для опису односторонніх економічних обмежень окремих держав.

Переконливим аргументом, який висувають прихильники широкого визначення терміну санкція, який також охоплює односторонні заходи, прийняті державами, є велика кількість відповідної державної практики. Дійсно, односторонні примусові заходи часто вводяться Сполученими Штатами, Канадою, Австралією, країни-члени Європейського Союзу та інші держави. Як правило, такі обмежувальні заходи застосовуються без будь-якого попереднього дозволу регіональних або міжнародних організацій, і

національне законодавство регулює їх застосування. Держави, які запроваджують ці заходи, мають різні назви: Сполучені Штати називають такі заходи «санкціями», Європейський Союз — «обмежувальними заходами», Канада — «спеціальними економічними заходами», а Австралія — «автономними заходами».

Тонка грань, яка розмежовує поняття реторсії, контрзаходів, контрзаходів третьої сторони та санкцій, не є самоочевидною. За словами Тома Руйса, правозастосування за допомогою непримусових заходів «залишається ураженим різноманітними делікатними протиріччями та сірими зонами». Райс добре сформулював обґрунтування нинішньої скрутної ситуації: «Зусилля очистити сіру зону за допомогою - глибока оцінка державної практики ускладнюється тим фактом, що держави, які вводять економічні санкції, часто залишають відкритим питання про те, чи вважаються відповідні заходи реторсіями чи контрзаходами». Крім того, держави покладаються на своє внутрішнє законодавство та накладають різноманітні економічні обмеження у відповідь на поведінку інших держав, але майже ніколи не з'ясовують, чи є такі обмеження контрзаходами чи контрзаходами третіх сторін.

Політичні та ідеологічні розбіжності продовжують переслідувати дискусію щодо законності односторонніх економічних санкцій. Суть дискусії зосереджена навколо сфери застосування заборони застосування сили та сфери застосування принципу невторчання. Обидва принципи закріплені в Статуті ООН, але питання, чи обмежують ці принципи можливість держав накладати односторонні економічні санкції, залишається невирішеним.

Запеклий опір одностороннім економічним санкціям традиційно чинить Російська Федерація та КНР. За іронією долі, обидві ці держави часто покладаються на односторонні примусові заходи для просування своєї політичної програми за кордоном. Наприклад, Російська Федерація часто накладає односторонні торговельні обмеження на сусідні країни, переслідуючи свої зовнішньополітичні цілі. Мерген Дораєв надає таке

пояснення розбіжності між офіційною позицією Російської Федерації та її практикою: «Рішучий спротив Росії одностороннім заходам економічного примусу США ґрунтується на її бажанні (1) посилити роль Ради Безпеки ООН і, таким чином, повноваження його постійних членів, (2) підтримувати моральну перевагу над опонентами, отримуючи підтримку країн, що розвиваються, у дебатах щодо легітимності односторонніх санкцій, і (3) зберігати вагомні юридичні аргументи, що заперечують потенційні економічні санкції проти Росії та її союзники».

Стосовно практики Китаю Джеймс Рейлі так описує зростання використання Китаєм односторонніх санкцій: «Протягом останніх кількох років китайські експерти почали усувати деякі юридичні, моральні, ідеологічні та практичні перешкоди для використання Пекіном односторонніх санкцій. » У своїй книзі 2016 року «Війна іншими засобами: геоекономіка та державність» Роберт Блеквілл і Дженніфер Харріс наводять довгий список прикладів того, як китайський уряд покладається на односторонні заходи економічного примусу для просування своєї зовнішньополітичної програми. Варто навести деякі з цих прикладів: «Китай обмежує імпорт японських автомобілів, щоб продемонструвати своє несхвалення політики безпеки Японії. Це дозволяє філіппінським бананам гнити на китайських пристанях, оскільки Маніла виступає проти політики Китаю в Південно-Китайському морі. Він винагороджує тайванські компанії, які дотримуються каденції Пекіна, і карає тих, хто цього не робить. Він обіцяє торгівлю та бізнес з Південною Кореєю в обмін на те, що Сеул відхилить пропозицію США розгорнути систему протиракетної оборони Terminal High-Altitude Area Defense (thaad). Відмінними характеристиками китайських односторонніх санкцій є відсутність офіційних погроз або публічних визнань санкцій та їх цілеспрямований характер (тобто санкції часто були спрямовані на конкретні сектори, таким чином уникаючи впливу на ширші моделі торгівлі та інвестицій).

Інші дослідження, які аналізували використання Китаєм економічних інструментів, включно з односторонніми економічними санкціями, для досягнення своїх національних цілей за кордоном, підтверджують зростання використання економічного примусу як інструменту зовнішньої політики. Наприклад, Кемерон Ротблат не лише підкреслює, що «протягом останнього десятиліття Китай все частіше використовував вузьконацілені односторонні санкції для просування своїх зовнішньополітичних інтересів», але також аналізує праці китайських вчених, щоб продемонструвати, що вони схвалюють законність таких односторонніх санкцій. економічні санкції.

Цей розвиток був ще більше посилений нещодавно прийнятими законами. Наприклад, у жовтні 2020 року Китай ухвалив новий закон про експортний контроль. Закон уможлиблює введення експортних обмежень у відповідь на політику інших держав, які в односторонньому порядку обмежили свій стратегічний експорт до Китаю.

Варто також згадати численні резолюції, прийняті Генеральною Асамблеєю ООН, які засуджують односторонні примусові заходи та їх наслідки. Спеціальний доповідач з питань негативного впливу односторонніх примусових заходів Ідріс Джазайрі поставив під сумнів законність односторонніх примусових заходів і навіть стверджував, що виникла загальна заборона на їх застосування. На цьому тлі Олександра Гофер проаналізувала резолюції ООН на цю тему та обговорення між державами-членами ООН, а також думки вчених-юристів. Хофер робить висновок, що такої загальної заборони не виникло. Подібних висновків дійшли й інші вчені. Отже, загальної заборони застосування примусових економічних заходів, навіть якщо вони вводяться в односторонньому порядку, не існує.

До двадцятого століття держави могли вільно покладатися на застосування сили без будь-яких правових обмежень. Конвенція Драго-Портера, яка обмежувала використання збройної сили для стягнення договірних боргів, була першою спробою змінити сучасний статус-кво. Наступною спробою обмежити застосування сили в міждержавних

відносинах став Пакт Ліги Націй. Однак Пакт не встановив абсолютну заборону на застосування сили. Кілька років потому Пакт Келлога-Бріана запровадив загальну заборону на застосування сили.⁴ Подальший розвиток заборони на застосування сили завершився у включення статті 2(4) до Статуту ООН. МКЮ визнав важливість цього принципу, назвавши його «наріжним каменем Статуту ООН».

Твердження про те, що односторонні економічні санкції підпадають під заборону застосування сили, не є новим. Під час засідання Генеральної Асамблеї ООН у 1970 році представник Пакистану заявив наступне: «У Спеціальному комітеті були певні розбіжності щодо того, чи включає обов'язок утримуватися від застосування сили обов'язок утримуватися від економічних, політичних та інших форми тиску, і чи слід включити визначення терміну «сила» до формулювання цього принципу». Уточнюючи цей момент, представник Пакистану процитував резолюцію 2160 (xxi) Генеральної Асамблеї, в якій «визнається, що термін «сила» включає не тільки збройні напади, але й інші форми примусу, що суперечать міжнародному праву». Тим не менш, уважніше вивчення тексту резолюції 2160 (xxi) Генеральної Асамблеї показує, що текст як такий не дає задовільного визначення точного обсягу терміну «сила».

Арабське нафтове ембарго стало тією іскрою, яка запалила запал: після того, як нафтовидобувні арабські країни тимчасово обмежили поставки нафти до кількох країн, включаючи Сполучені Штати, вчені почали енергійно стверджувати, що економічний примус рівнозначний застосуванню сили, забороненому ООН. Статут. У наступні роки тривала дискусія щодо обсягу терміну «сила» у статті 2(4) Статуту ООН була спровокована претензіями країн, що розвиваються разом із державами радянського блоку, і стала символ тривалої напруги між розвиненими державами та країнами, що розвиваються. Пишучи на цю тему після горезвісного арабського нафтового ембарго, Джеймс Деланіс надав вичерпний підсумок правових вимог, висунутих обома сторонами дискусії. Деланіс зауважив, що традиційна точка зору

відображається у вузькому визначенні «сили» як лише військової сили, тоді як точка зору, яку віддають перевагу країни, що розвиваються, розширює визначення, включаючи економічну та політичну силу.

Недавні дискусії щодо того, чи порушує економічний примус заборону застосування сили, виявляють різноманітність думок. Переважаючі міжнародні настрої з цього приводу можна сформулювати так: «Цей термін не охоплює будь-який можливий вид сили, але, відповідно до правильної та переважаючої точки зору, обмежується збройною силою». Обґрунтування, що лежить в основі цього висновку, було охоплено наступним контрфактичним сценарієм: «якби це положення поширювалося на інші форми сили, у держав не було б засобів чинити тиск на інші держави, які діють усупереч міжнародному праву». Історія переговорів щодо Статуту ООН підтверджує цей висновок: пропозиція представника Бразилії включити загальну заборону на використання економічної сили в міждержавних відносинах була відхилена під час конференції в Сан-Франциско. Крім того, Ніколас Штюрхлер, обговорюючи формулювання статті 2(4) Статуту ООН, підкреслив: «Нове формулювання в Статуті ООН було створено, щоб подолати недолік, що уряди могли заперечувати існування стану війни, просто пропускаючи атрибут це слово до їхніх військових дій. Терміни «загроза» та «сила» були розроблені, щоб описати одну помилку та покласти край формалізму самодекларації».

Проте відстоюється й протилежна думка з цього приводу. У своєму дослідженні Мерген Дораєв проаналізував погляди, висловлені радянськими та російськими вченими-юристами. Деякі з цих коментаторів стверджували, що односторонні економічні санкції порушують заборону застосування сили, тоді як інші розглядали їх як порушення принципу невтручання. Крім того, деякі російські вчені стверджують, що односторонні економічні санкції є нелегітимними, оскільки вони порушують принцип суверенної рівності держав.

Обговорюючи можливість того, що односторонні економічні санкції прямо підпадають під заборону застосування сили, Кріста Шефер пропонує найбільш правдоподібне пояснення: «У політизованому контексті Організації Об'єднаних Націй малоймовірно, що щось менше, ніж збройна блокада, вважатиметься досягти такої жорстокості, як «застосування сили», яке заслуговує на засудження згідно зі статтею 2(4) (і навіть це, швидше за все, залежатиме від військового примусу до блокади, ніж від її економічних наслідків)».

Визнаючи, що односторонні економічні санкції, швидше за все, не підпадають під дію заборони на застосування сили, закладеної в статтю 2(4) Статуту ООН, такі заходи можуть порушувати загальний принцип невторчання. Таким чином, це питання обговорюється в наступна частина.

Мазіар Джамнеджад і Майкл Вуд описують принцип невторчання як «[о]дин із найпотужніших і невлдимих з усіх міжнародних принципів». Хоча точні контури принципу невторчання не були визначені з великою точністю в Статуті ООН чи будь-якому іншому міжнародному договорі, вони були сформовані міжнародними трибуналами та вченими-юристами. Велика кількість літератури на цю тему стосується головним чином принципу невторчання або в контексті статей 1(2) і 55 Статуту ООН – принципу дружніх відносин між націями та принципу рівних прав, або в контексті застосування сили, забороненого згідно зі статтею 2(4) або альтернативно статтею 2(7) Статуту ООН, яка говорить: «Ніщо, що міститься в цьому Статуті, не дозволяє Організації Об'єднаних Націй втручатися у справи, які по суті входять до внутрішньої юрисдикції будь-якої держави».

Генеральна Асамблея ООН прийняла більше тридцяти п'яти резолюцій, які конкретно стосуються принципу невторчання. Підкреслюючи існування цих резолюцій, Мазіар Джамнеджад і Майкл Вуд стверджують, що лише деякі з них отримали широку підтримку і наділені достатньою влади, а саме Декларація про неприпустимість втручання у внутрішні справи держав і захист їх незалежності та суверенітету (1965), Декларація про принципи

міжнародного права щодо дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Сполучених Штатів націй (1970), Декларація про неприпустимість інтервенції та втручання у внутрішні справи держав (1981). Декларації, прийняті в 1965 і 1970 роках, встановлюють заборону на «використання або заохочення використання економічних, політичних або будь-яких інших заходів для примусу іншої держави з метою підпорядкування їй здійснення її суверенних прав і забезпечувати від цього будь-які переваги». Декларація 1981 року покладає на держави наступний обов'язок: «Обов'язок держави при здійсненні своїх міжнародних відносин в економічній, соціальній, технічній і торговельній сферах утримуватися від заходів, які означали б втручання або втручання у внутрішні справи, або зовнішні справи іншої держави, таким чином перешкоджаючи їй вільно визначати свій політичний, економічний і соціальний розвиток; це включає, серед іншого, обов'язок держави не використовувати свою зовнішню програму економічної допомоги чи вживати будь-яких багатосторонніх чи односторонніх економічних репресій чи блокування та запобігати використанню транснаціональних і багатонаціональних корпорацій під її юрисдикцією та контролем як інструментів політичного тиску чи примус проти іншої держави в порушення Статуту Організації Об'єднаних Націй.

ІСІ зробив ряд впливових тверджень щодо сфери застосування принципу невтручання. Вона зіткнулася з необхідністю вирішувати сферу дії принципу невтручання у своїй першій суперечці, канал Корфу. Тоді суд відмовив у обмеженнях за принципом невтручання, навіть коли вони виправдовувалися необхідністю забезпечення доказів. Наступним випадком, коли суду довелося детально розкрити цей принцип, був спір про військову та воєнізовану діяльність у та проти Нікарагуа. Суд не лише визнав, що принцип невтручання «є невід'ємною частиною міжнародного звичаєвого права», а й визначив його контури. Варто детально процитувати суд щодо того, що є забороненим втручанням згідно з міжнародним правом: «Заборонене втручання, відповідно, має стосуватися питань, у яких кожній державі, згідно

з принципом державного суверенітету, дозволяється вільно вирішувати. Одним із них є вибір політичної, економічної, соціальної та культурної системи, а також формування зовнішньої політики. Втручання є протиправним, якщо воно використовує методи примусу щодо такого вибору, який має залишатися вільним».

Це спостереження становить особливий інтерес для нашої дискусії. Односторонні економічні санкції можна вважати формою примусу. Чи означає це, що односторонні економічні санкції порушують принцип невтручання, незалежно від їх цілей і наслідків?

Слід підкреслити, що примус не дорівнює втручанням. Забороненим втручанням може вважатися лише примус, який втручається в *domaine réservé* держави, наприклад, перешкоджаючи свободі вибору цією державою політичної, економічної, соціальної та культурної системи. Цей висновок перегукується з висновками Міжнародного суду щодо того, чи порушує торгове ембарго, введене Сполученими Штатами проти Нікарагуа, принцип невтручання: «Суд має лише сказати, що він не може розглядати такі дії в економічній площині, які тут оскаржуються, як порушення принципу звичаєвого права невтручання».

Довго обговорювалося питання про те, чи є економічний примус потенційним порушенням принципу невтручання. У зв'язку з цим Єгуда Блум зауважив, що «хоча значення терміну «сила» виглядає суперечливим, можна зробити висновок про неприпустимість принаймні певних форм економічного тиску, посиляючись на доктрину невтручання, розроблену в різних міжнародних документів за останні роки». Через десятиліття Омер Юсіф Елагаб стверджував, що принцип невтручання, «здається, не викристалізувався в чітке правило, яке забороняє економічний примус». У 1993 році Генеральний секретар ООН повторив таке твердження: «У міжнародному праві немає чіткого консенсусу щодо того, коли примусові економічні заходи є неприйнятними, незважаючи на відповідні договори,

декларації та резолюції, прийняті міжнародними організаціями, які намагаються розробити норми, що обмежують використання таких заходів

Останні дослідження підтримують думку, що лише крайні форми економічного примусу можуть порушити принцип невтручання. За словами Хофера, поширена думка серед науковців полягає в тому, що економічні санкції є прикладом незаконного примусу, лише якщо вони складають втручання у доменний резерв держави-мішені. Антоніос Цанакопулос висуває подібний аргумент про те, що економічний примус є втручанням, лише якщо він зазіхає на сферу свободи держави, яка визначається тим, що держава не взяла на себе жодних міжнародних зобов'язань у цій конкретній сфері. Інші дії, незалежно від їхнього примусового характеру, можуть бути «простим тиском або втручанням».

Незважаючи на зростаючу кількість літератури про взаємозв'язок між односторонніми економічними санкціями та принципом невтручання, це питання далеко не вирішене. Дійсно, здається, що тривалі дискусії мають лише риторичну мету. З цього приводу Том Райс зауважує: «Зрештою, залишається зовсім незрозумілим, якою саме мірою принцип невтручання забороняє певні економічні санкції». Багато вчених-міжнародників підтримують цю думку.

У цьому розділі обговорюється правомірність економічних контрзаходів. Зокрема, наш аналіз стосується економічних контрзаходів, введених постраждалими державами, а також нестраждалими державами – контрзаходи третіх сторін – у значенні проекту статей. Цей вибір не є випадковим: жорстке визначення потерпілої держави, яке міститься в проекті статей, передбачає, що більшість сучасних односторонніх економічних санкцій підпадають під визначення контрзаходів третьої сторони.

Перші спроби розмежувати порушення двосторонніх зобов'язань і порушення прав, належних усім націям у контексті відповідальності держав, були зроблені наприкінці сімнадцятого століття. Ці дискусії знову виникли в XIX ст. У цьому контексті Роберт Колб посилається на роботу А. Г. Хеффера,

опубліковану в 1883 році. Джеймс Кроуфорд посилається на оригінальне німецьке видання книги Геффтєра і стверджує, що: «лише в другій половині дев'ятнадцятого століття з'явилася впізнавана сучасна концепція відповідальності». Разом із Геффтєром швейцарський юрист Йоганн Каспар Блантшлі та англійський юрист Вільям Едвард Холл зробили внесок у дискусію про правила відповідальності держави.

На подальшу еволюцію права про відповідальність держави істотно вплинуло панування правового позитивізму. У цьому контексті особливий інтерес становить загальна теорія відповідальності, розроблена Діонісіо Анцілотті. Видатний італійський юрист і суддя, Анцілотті обґрунтував свої висновки щодо характеру та обсягу відповідальності держави своєю твердою вірою в двосторонній характер міжнародного права. Таким чином, його ставлення до відповідальності держави можна прирівняти до відповідальності, що виникає поза двосторонніми договірними відносинами між державами. Джордж Нолті наводить різні аргументи, щоб виправдати погляди, висловлені Анцілотті, включно з тим, що він «писав у той час, коли використання сили між державами ще не було заборонено і в якому інтереси спільноти можна було законно переслідувати потужними державами без необхідності посилатися на конкретне право».

Ліга Націй зробила спробу кодифікувати міжнародне право про відповідальність держав. Ці перші спроби кодифікації загалом вважаються невдалими. У міжвоєнний період кілька відомих вчених-юристів зробили внесок у дискусію щодо міжнародної відповідальності держави. За словами Джеймса Кроуфорда, Едвін Борчард і Клайд Іглтон були «двома найвидатнішими систематизаторами» того часу. Нолте також вказує на цінний внесок Герша Лаутерпахта в цю дискусію.

Ці перші спроби виявили актуальність правил відповідальності держави, і, отже, це питання було включено до порядку денного ІЛС після його створення. На думку Роберта Колба, прогресивний розвиток права про відповідальність держави був тісно переплетений зі спробою заборонити

одностороннє застосування сили та сприяти мирному вирішенню суперечок. Широкі дискусії щодо загальних міжнародних правил відповідальності держави під егідою ІЛС пов'язані з Роберто Аго. Джеймс Кроуфорд назвав внесок Аго «чудовим». Загалом процес кодифікації тривав понад півстоліття, і врешті завершився прийняттям проекту статей у 2001 році. Правила, передбачені проектом статей, не були кодифіковані в міжнародному договорі. Незважаючи на це, міжнародні суди та трибунали часто посилаються на них як на відображення міжнародного звичаєвого права.

Незважаючи на те, що доктрина юрисдикції є одним із важливих будівельних блоків міжнародного права, вона залишається концептуально розмитою і на практиці часто ілюзорною. Однак це надзвичайно важливо для держав, оскільки, як зазначає Седрік Рінгерт: «Юрисдикція стає предметом занепокоєння міжнародного права, коли держава, прагнучи просувати свої суверенні інтереси за кордоном, приймає закони, які регулюють питання, що стосуються не виключно внутрішнього інтересу. .» Це спостереження пояснює, чому юрисдикція тісно пов'язана з принципами невтручання та суверенної рівності держав.

Термін «юрисдикція» позначає три компетенції, які здійснює держава: наказову юрисдикцію, судову юрисдикцію та виконавчу юрисдикцію. Найавторитетніші заяви щодо доктрини юрисдикції сходять до рішення у справі Lotus, зауважується наказова юрисдикція не обмежується, якщо немає заборонної норми. Незважаючи на заяви суду, звичаєве міжнародне право зайняло протилежну позицію з питання про наказову підсудність. Більшість штатів віддають перевагу дозвільному принципу встановлення юрисдикції, який передбачає, що держави зобов'язані обґрунтовувати свої твердження щодо юрисдикції. Тим не менш, цей дозвільний принцип був сформульований досить широко: «Держави, як правило, вважаються уповноваженими здійснювати юрисдикцію, якщо вони можуть просувати законний інтерес, заснований на особистих або територіальних зв'язках питання, яке регулюється».

Обговорюючи актуальність обох підходів для юрисдикції в господарських справах, один висновок заслуговує на особливу увагу. Як підкреслив Рингаерт: «Держави, зокрема Сполучені Штати, Європейський Союз і його держави-члени, ніколи не обґрунтовували свої претензії на економічну юрисдикцію термінами Lotus. Замість цього вони поклалися на класичні принципи юрисдикції, хоча це іноді вимагало їх розширення». Іншими словами, в економічних питаннях держави віддають перевагу принципу дозвільної юрисдикції над ідеєю необмеженої юрисдикції, якщо немає заборонного правила.

Принцип територіальності є однією з найавторитетніших підстав для встановлення юрисдикції держави над певним питанням. Браунлі розрізняє суб'єктивну та об'єктивну територіальну юрисдикцію – у той час як перша стосується поведінки, яка матеріалізувалась на території держави, друга стосується результатів. Доктрина ефектів, яка розвинулася в антимонопольному законодавстві США, розглядається як різновид об'єктивної територіальної юрисдикції. Міжнародна асоціація юристів визнала, що «практично всі юрисдикції застосовують ті чи інші форми перевірки «наслідків». Таким чином, держави так чи інакше визнають об'єктивну територіальну юрисдикцію. Однак доктрину наслідків не слід плутати з юрисдикцією як територіальним розширенням національного права. Юрисдикцію як територіальне розширення можна визначити таким чином: «Юрисдикція через територіальне розширення зазвичай здійснюється шляхом обумовлення доступу до внутрішньої території та ринків суб'єктом господарювання, який задовольняє певні стандарти, також коли він діє за межами внутрішньої сфери, і шляхом включення ефективності за кордоном для оцінки того, чи відповідає оператор внутрішнім нормативним цілям».

Принцип індивідуальності або громадянства наділяє державу юрисдикцією над своїми громадянами, і розрізняють активні та пасивні втілення цього принципу. Принцип активної правосуб'єктності дає державі право здійснювати юрисдикцію над своїми громадянами за кордоном,

включаючи юрисдикцію щодо злочинів, вчинених її громадянами за кордоном. Принцип пасивної особистості, існування якого часто ставиться під сумнів, спрацьовує, коли громадянин даної держави стає жертвою злочину.

На додаток до цих принципів, захисний принцип також був повністю визнаний. Обґрунтування, що лежить в основі необхідності такого принципу, було висловлено таким чином: «дії, які серйозно загрожують функціям державного управління державою, вважаються достатньою підставою для юрисдикції». Хоча точні контури цього принципу не були визначені з великою точністю, численні заходи можуть бути виправдані на його основі. Бруно Сімма та Андреас Мюллер виявили таку тенденцію: «В атмосфері після 2001 року, коли «безпека» стала для декого всезагальним поняттям, широке застосування захисного принципу може здатися дуже доцільним, але це далеко не загальновизнана позиція».

Принцип універсальності, широко відомий як універсальна юрисдикція, дозволяє державі встановлювати юрисдикцію над злочином незалежно від наявності будь-яких інших підстав для юрисдикції. Ці широкі дискреційні повноваження виправдані унікальним характером злочинів, які викликають занепокоєння міжнародної спільноти. Цей принцип був включений у численні міжнародні конвенції, головним чином у сфері міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини.

Детальний аналіз правомірності односторонніх економічних санкцій засвідчив відсутність певності в цій сфері. Дискусія про те, чи посягають односторонні економічні санкції на принципи, закладені в Статуті ООН, почалася в 1960-х роках і триває досі. Кодифікація міжнародного звичаєвого права про відповідальність держави також проливає мало світла на правовий статус контрзаходів третьої сторони. Щоб ще більше ускладнити ситуацію, держави розробляють свої програми санкцій таким чином, щоб надати їм екстериторіальну дію, таким чином сіючи насіння наступних обговорень узгодженості своїх санкцій із принципами визначення юрисдикції в міжнародному праві. Крім того, нещодавня тенденція до запровадження

цілеспрямованих санкцій проти центральних банків, глав держав і вищих урядовців ставить питання про їхні стосунки з державним імунітетом та імунітетом, гарантованим вищим урядовцем.

Закон СОТ є винятком. Зокрема, різні форми односторонніх економічних санкцій стикаються зі значним ризиком бути визнаними несумісними з відповідними положеннями Угод СОТ. Крім того, зобов'язання за законодавством СОТ захищені системою врегулювання суперечок. Таким чином, не випадково, що коли держави бажають поставити під сумнів законність односторонніх економічних санкцій, вони, швидше за все, ініціюють суперечку перед СОТ.

Незважаючи на нещодавні зміни, як у законодавстві, так і на практиці, два головних недоліки, притаманні економічному примусу, досі не усунені, а саме те, що залежність від економічного тиску в деяких випадках може бути політично мотивованою, тоді як в інших випадках держави можуть неохоче застосовувати економічні санкції, навіть якщо є нагальна потреба в таких заходах.

2.2. Застосування економічних санкцій в сучасному світі

Економічні санкції - це один з найпоширеніших інструментів зовнішньої політики в сучасному світі, що застосовуються для досягнення політичних та економічних цілей. Санкції можуть бути введені окремою країною, міжнародною організацією або групою країн проти іншої країни або групи країн.

Найбільш поширеними причинами введення економічних санкцій є порушення міжнародного права, відсутність демократичних реформ, агресія та інші дії, що загрожують міжнародній безпеці.

Основні види економічних санкцій включають введення торговельних обмежень, фінансових санкцій, експортного контролю, заборони на ввезення

товарів та послуг з країни, проти якої введені санкції, заборони на інвестиції та інші обмеження.

Найбільш відомі приклади використання економічних санкцій включають введення санкцій проти Північної Кореї, Ірану, Росії та Сирії. В кожному з цих випадків санкції були введені з різних причин та мали різну ефективність.

Однак, застосування економічних санкцій не є безперечно ефективним інструментом. Існують ризики, що санкції можуть призвести до загострення конфлікту, погіршення економічної ситуації в країні, проти якої вони були введені, та вплинути на населення країни, яке не має прямих зв'язків з причиною введення санкцій.

Використання економічних інструментів для досягнення політичних цілей давно стало частиною державного мистецтва, хоча методи їхнього використання постійно розвивалися. У ХХ столітті під час Першої світової війни сформувалася практика використання економічних санкцій — в широкому сенсі — відкликання торговельних і фінансових угод у зовнішньополітичних цілях. Ця концепція була натхненна широким використанням блокад і ембарго під час війни та була офіційно включена до Пакту Ліги Націй (стаття 16) у 1919 році. Санкції, названі «економічною зброєю», передбачалися як протиотрута від війни [1].

У міжвоєнний період санкції використовувалися — з обмеженим успіхом — як ключовий інструмент стримування та відіграли важливу роль у формуванні нового ліберального інтернаціоналізму. Заходи санкцій були збережені згідно зі статтею 41 Статуту Організації Об'єднаних Націй (ООН) [2], тим самим увічнивши їх легітимність і законність. Хоча використання економічних санкцій було поступово нормалізовано під час холодної війни, саме в період після закінчення холодної війни спостерігалось різке збільшення їх використання, особливо США

Ефективність та дієвість сучасних економічних санкцій обговорюється роками. Санкції були ретельно проаналізовані, щоб визначити їх успіх чи

неуспіх у досягненні намічених політичних результатів. Багато хто стверджує, що санкції, особливо односторонні, рідко спрацьовують, у багатьох випадках є аморальними та можуть мати численні небажані наслідки [5]. Крім того, деякі припускають, що економічні санкції мають обмежену корисність, враховуючи, що сучасні держави є менш крихкими та вразливими. У той же час прихильники санкцій стверджують, що такі заходи слід розглядати як окрему політичну альтернативу, і що вони можуть мати мало користі, якщо розглядати їх з призми успіху чи невдачі без порівняльного аналізу з іншими альтернативами[7]. Слід зазначити, що важко оцінити ефективність економічних санкцій, оскільки вони стали додатковим інструментом політики і рідко застосовуються ізольовано.

Отже, важливо при введенні економічних санкцій бути обережним та здійснювати їх відповідно до міжнародного права, забезпечувати достатню підтримку інших країн, які також беруть участь у санкціях, та враховувати можливі наслідки для міжнародної співпраці.

Одним з прикладів успішного застосування економічних санкцій є випадок із Іраном. У 2015 році було укладено угоду про ядерну програму Ірану, за якої країна зобов'язалася припинити розвиток ядерної зброї, а відповідні санкції були зняті. Цей приклад показує, що економічні санкції можуть бути ефективним інструментом для досягнення міжнародної домовленості та політичної стабільності.

Загалом, економічні санкції залишаються важливим інструментом зовнішньої політики, який може бути використаний для досягнення різних політичних та економічних цілей. Проте вони повинні бути використані обережно та з врахуванням можливих наслідків, щоб забезпечити максимальну ефективність та мінімізувати можливі негативні наслідки для країн, які знаходяться під впливом санкцій.

РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНІ САНКЦІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСИВНІЙ ПОЛІТИЦІ ВТРУЧАННЯ

3.1. Економічні санкції протидії агресивній політиці Росії на пострадянському просторі в період 2014-2021 роках

В період 2014-2021 років Росія здійснювала агресивну політику на пострадянському просторі, зокрема в Україні, Грузії та інших країнах. У зв'язку з цим, країни Заходу ввели ряд економічних санкцій проти Росії з метою зупинити її дії та покласти кінець агресивній політиці.

Економічні санкції проти Росії були введені у багатьох сферах, включаючи енергетику, фінансовий сектор, експорт імпортованих товарів та інше. Санкції мали на меті обмежити доступ Росії до фінансових ресурсів, обмежити її здатність до експорту важливих товарів та послуг, зокрема залежних від зовнішнього ринку енергії, а також зупинити її військову агресію на території сусідніх країн.

Економічні санкції стали ефективним інструментом політичного тиску на Росію та допомогли знизити її можливості для продовження агресивної політики на пострадянському просторі. Санкції призвели до зменшення економічного зростання Росії, зниження валютного курсу рубля та зменшення капіталізації її фінансових установ, що призвело до значного погіршення економічної ситуації в країні.

Однак, економічні санкції також мали негативні наслідки для інших країн, зокрема тих, що мають тісні економічні відносини з Росією. Санкції також можуть призвести до погіршення умов життя населення Росії та інших

Крім того, ефективність економічних санкцій у залежності від ситуації може бути різною. Наприклад, у разі коли країна, проти якої введені санкції, має альтернативні джерела доходів та ринки збуту, ефективність санкцій може бути обмеженою.

Незважаючи на ці обмеження, економічні санкції залишаються важливим інструментом у сучасних міждержавних відносинах. Вони

дозволяють країнам Заходу відстоювати свої інтереси та відповідати на незаконні дії інших країн, зокрема у випадку агресивних дій. Також, санкції можуть викликати у світовій спільноті реакцію на певні проблеми, забезпечуючи згуртованість і підтримку міжнародної спільноти.

У будь-якому випадку, економічні санкції повинні бути ретельно обґрунтовані та справедливими, не завдаючи неприпустимої шкоди населенню інших країн, що не мають прямих зв'язків з причиною введення санкцій. Також важливо розробляти та використовувати інші інструменти для врегулювання конфліктів та забезпечення міжнародної безпеки, такі як дипломатичні зусилля та міжнародна співпраця.

Територіальні претензії у Східній Європі мають тривалий історичний контекст, але після закінчення холодної війни між Заходом і Росією існують серйозні розбіжності щодо архітектури європейської безпеки. Поступове розширення Організації Північноатлантичного договору (НАТО) було проблематичним для Росії, і російський президент Володимир Путін давно відчував, що Захід сприяв розвитку української національної ідентичності як частину своїх геополітичних амбіцій проти Росії [9]. У 2008 році Європейський Союз (ЄС) започаткував «Східне партнерство» — угоду про економічне співробітництво з країнами Східної Європи, яка стала основою для Угоди про асоціацію. [a] У листопаді 2013 року Україна під керівництвом тодішнього президента Віктора Януковича відмовилася підписати Угоду про асоціацію в торгівлі з ЄС. У грудні 2013 року Росія надала Україні позику як альтернативу, що призвело до протестів у Києві (столиці України), які зазвичай називають повстанням на Майдані. [b] 22 лютого 2014 року Януковича було скинуто, а тимчасовий уряд було усунено. встановлено. Росія стверджувала, що повалення було організовано Заходом, а ЄС і США стверджували, що це сталося через народне повстання та застосування сили урядом Януковича для придушення протестів. Через п'ять днів, 27 лютого, російські спецпідрозділи взяли під контроль аеропорт Севастополя в Криму. Частина Луганської та Донецької областей (провінцій), які складають Донбас

на сході України, проголосили незалежність від країни та утворили Луганську Народну Республіку та Донецьку Народну Республіку. До середини березня 2014 року Росія взяла під повний контроль Крим і встановила новий уряд. Згодом на Донбас також перекинулися російські спецпідрозділи.

У березні 2014 року США та ЄС запровадили цільові економічні санкції проти Росії через анексію Криму та дії на сході України. Санкції спочатку були зосереджені на фізичних і юридичних особах, пов'язаних з Кримом і східною Україною, але протягом року поступово поширювалися на інші організації та сектори російської економіки. Режими санкцій США та ЄС були загалом подібними, зосереджуючись на фізичних та юридичних особах у фінансовому, нафтогазовому, оборонному та технологічному секторах (див. таблицю 1). Вони були націлені на ядро російської економіки, щоб спричинити витрати, водночас мінімізуючи потенційний негативний вплив на економіку ЄС та США. Це було особливо актуально для ЄС, оскільки 53 відсотки російського експорту та 46 відсотків її імпорту товарів у 2013 році були до/з ЄС, а 75 відсотків іноземних банківських позик Росії було збережено в європейських банках[10]. Була обережна, оскільки економічні санкції були введені проти великої світової економіки через багато десятиліть, і було вкрай важливо обмежити їх дію на країни-відправники (країни, які запроваджують санкції).

Санкції, запроваджені США та ЄС проти Росії, не мали мандату ООН, хоча Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію про територіальну цілісність України та звернулася до міжнародної спільноти з проханням не визнавати незаконну анексію Криму[11].

У серпні 2014 року Росія оголосила про контрсанкції, які в першу чергу стосувалися заборони імпорту певних продуктів харчування та сільськогосподарських товарів з ЄС та США. Він також заборонив певним особам в'їзд до Росії. Він застосував контр санкції щодо харчових продуктів більше як частину плану стати самозалежним, а не для того, щоб

націлюватися на інших, і запланував імпортозаміщення, щоб подолати будь-який серйозний дефіцит продовольства.

У період з 2015 по 2021 роки США поступово посилювали санкції, які вони запровадили в 2014 році. Режим санкцій також було розширено, щоб охопити ширший спектр цілей, включаючи ймовірне втручання Росії у виборчий процес у США, зловмисну кібердіяльність, порушення прав людини, ймовірне використання хімічної зброї, розповсюдження зброї, незаконна торгівля з Північною Кореєю та підтримка Сирії та Венесуели[13]. У 2017 році США кодифікували чотири президентські укази від 2014 року про санкції, пов'язані з Україною, через Закон про протидію російському впливу в Європі та Євразії, як частину ширшого Закону про протидію супротивникам Америки за допомогою санкцій[14]. У 2020 році США заборонили торгівлю, пов'язану з розробкою російських глибоководних, арктичних морських і сланцевих проектів, які мають потенціал для видобутку нафти[15].

Паралельно із санкційним процесом у 2014 році ЄС призупинив підготовку до саміту G8, який мав відбутися в російському Сочі в червні. Того ж року Росію також виключили з Великої вісімки, а дискусії щодо її включення до Організації економічного співробітництва та розвитку призупинили [16]. ЄС визначив конкретні кроки, які Росія має вжити для деескалації, і підписав Угоду про асоціацію з Україною, Грузією та Молдовою в 2014 році. У лютому 2015 року ЄС оголосив про підтримку Мінських угод[с], а потім , вирішив узгодити режим санкцій з виконанням цих домовленостей. Європейська рада періодично продовжувала та розширювала сферу дії санкцій 2014 року протягом наступних років. У березні 2019 року ЄС у відповідь на ескалацію в Керченській протоці та Азовському морі запровадив додаткові санкції проти фізичних та юридичних осіб[17].

Вплив санкцій

Економічні: Важко точно оцінити економічний вплив санкцій проти Росії протягом періоду 2014-2021 років на ситуацію в Україні через труднощі відокремлення наслідків санкцій, запроваджених через інші політичні, торгові

та економічні фактори. Ця проблема ще більше ускладнюється обмеженнями в оцінці впливу російських заходів пом'якшення, які включають імпортозаміщення, диверсифікацію торгівлі, пошук інвестицій з альтернативних джерел і девальвацію валюти. Російська економіка вже сповільнювалася в 2012 і 2013 роках, незважаючи на високі ціни на нафту в той час. З червня 2014 року до початку 2015 року ціни на сиру нафту впали майже на 50 відсотків і досягли найнижчого рівня на початку 2016 року[18]. У 2019 році Міжнародний валютний фонд (МВФ) оцінив, що протягом 2014-2018 років санкції негативно вплинули на ВВП Росії на 0,2 відсотка на рік, тоді як падіння цін на нафту мало більший негативний вплив на 0,7 відсотка на рік[19]. Однак різні джерела розходяться в оцінках впливу на російську економіку

Зовнішній борг Росії скоротився з 553,1 мільярда доларів США у 2014 році до 484,24 мільярда доларів США у 2019 році, оскільки західні банки та фінансові установи запровадили кредитні обмеження, а рефінансування боргу ускладнилося для російських компаній, які потрапили під санкції [23]. На російську економіку вплинуло падіння прямих іноземних інвестицій (ПІІ) і обмежений доступ до іноземного капіталу, причому в одному дослідженні загальний збиток оцінюється в 648 мільярдів доларів США (479 мільярдів доларів США через втрату кредиту, 169 мільярдів доларів США через втрату ПІІ) протягом 2014-2020 років[24]. Ці втрати супроводжувалися сильним відтоком капіталу та обережною макроекономічною політикою, що змусило російський уряд підвищити податки та скоротити державні витрати. Це дозволило російському керівництву виправдати свою політику, спрямовану на більш централізовану політичну економію[25]. У той же час Росія також підкреслила, що економічний вплив санкцій був незначним, з низькою інфляцією, низьким зовнішнім боргом, здоровим профіцитом поточного рахунку та сильними міжнародними валютними резервами.

Політичні: політичними цілями санкцій, які почали діяти в 2014 році, були: міжнародна ізоляція Росії; стримування Росії від ескалації її військових

дій в Україні; і пошук сприятливого політичного врегулювання шляхом накладання економічних витрат, що прокладе шлях до європейської безпеки та економічного порядку, як це бачать США та ЄС. Спочатку скасування санкцій було пов'язане з успішним виконанням Мінських домовленостей від лютого 2015 року, які передбачали повне припинення вогню в Донецькій і Луганській областях, відведення всіх важких озброєнь і створення буферної зони, повний контроль України на всій території. зона конфлікту, діалог щодо проведення місцевих виборів і нова конституція в Україні з особливим статусом для Донецька та Луганська до кінця 2015 року[26]. Однак Мінська угода не була реалізована головним чином через відсутність довіри між двома сторонами. Тим часом у спірних регіонах тривали бої та обстріли, а в деяких частинах вони зайшли в глухий кут. Санкції не змусили Росію чи повстанців вийти з підконтрольних їм територій[27]. НАТО і США розгорнули додаткові війська в східноєвропейських країнах НАТО в 2016-17 роках[28], США почали постачати деякі сучасні озброєння в Україну з 2018 року[29], а військові навчання США-НАТО-Україна почалися в 2018 році[30]. У 2021 році, поряд із широкомасштабною мобілізацією військ і важкого озброєння, Росія вимагала від США та НАТО припинити військову діяльність у Східній Європі, зупинити подальше розширення НАТО та взяти на себе зобов'язання ніколи не приєднуватися до НАТО [31]. Очевидно, що західні санкції не змогли послабити політичні цілі та стратегії Росії у Східній Європі та Україні.

Загалом санкції мали негативний (але не дуже серйозний) вплив на російську економіку. Це також дозволило Росії працювати над мінімізацією своєї економічної вразливості перед повним набором санкцій у майбутньому[32]. На політичному рівні вплив був незначним. Народна підтримка позиції Путіна в Росії залишалася сильною, тоді як ефективна міжнародна ізоляція Росії не була досягнута [33]. Санкції затримали повномасштабну війну, але не змогли її стримати.

У вересні 2021 року США та Україна оприлюднили Спільну заяву про стратегічне партнерство [34], яка передбачала зобов'язання поглибити

співпрацю в сфері безпеки та оборони, притягнути Росію до відповідальності за її агресію, підтримати євроатлантичні прагнення України та надати Україні безпекову допомогу. Незабаром після цього з'явилися ознаки того, що Росія готується погрожувати застосуванням сили. Напружені дипломатичні переговори між західними країнами та Росією, щоб знайти рішення та запобігти війні, мало просунулися. Щоб стримати Росію, 25 січня 2022 року США оголосили, що вони та їхні союзники та партнери готові запровадити «суворі» економічні санкції проти Росії, якщо вона продовжить вторгнення в Україну, і що ці санкції розпочнуться на «вершині ескалації». драбину і залишайся там» [35]. Загроза санкцій повторювалася на різних форумах, у тому числі на Мюнхенській конференції з безпеки, що відбулася 19 лютого [36]. Розгортання санкцій США, ЄС, Великої Британії та кількох інших партнерів почалося 21 лютого після того, як Путін підписав указ про визнання незалежності та суверенітету Луганської та Донецької областей.

3.2 Економічні санкції як засіб стримування повномасштабної агресії Росії проти України в 2022 році

24 лютого російські війська вторглися в Україну, про що Путін оголосив у своєму телевізійному зверненні «про проведення спеціальної військової операції», в якому надав детальне обґрунтування російських військових операцій [37]. Він підкреслив, що ворожа міжнародна архітектура після холодної війни, сформована США, постійне розширення НАТО на схід і зовнішня підтримка недружньої України не залишили Росії іншого вибору, як вжити військових дій. Він зазначив, що мета бойових дій — «захистити людей, які вже вісім років стикаються з приниженнями та геноцидом, які чинить київський режим». З цією метою ми будемо прагнути демілітаризувати та денацифікувати Україну».

Санкції проти Росії були швидкими, жорсткими та скоординованими; декілька країн оголосили про додаткові санкції через регулярні проміжки часу після початку війни. Оскільки війна вирувала на різних фронтах, Росія також оголосила про заходи щодо обмеження впливу західних санкцій за допомогою деяких контрсанкцій.

Вплив санкцій

Важко точно оцінити вплив санкцій, запроваджених проти Росії у 2022 році, оскільки вони пов'язані з кількома іншими факторами, зокрема тривалою російсько-українською війною, військовою допомогою західних країн Україні, взаємодією політики відновлення COVID-19 та ініціативи та численні глобальні та регіональні виклики. Росія стверджувала, що західні санкції мали на неї обмежений загальний вплив, що суперечить твердженням Заходу.

Економіка: Економічна та фінансова діяльність у Росії сильно постраждала в лютому та березні, коли вона стала країною з найбільшою кількістю санкцій у світі та зазнала серйозних збоїв у торгівлі та фінансуванні. Фіскальні та монетарні інтервенції з боку Росії включали контроль над рухом капіталу, заборону росіянам переводити тверду валюту за кордон, заборону експорту деяких товарів і сировини, примусові платежі за газ у рублях, перехід на альтернативні платіжні системи та диверсифікацію торгівлі та інвестицій [39]. Росія також збільшила державні витрати та податкові пільги, оцінені в 35 мільярдів доларів США в перший місяць, з додатковими 75 мільярдами доларів США, оголошеними в квітні [40]. Багато міжнародних компаній вийшли з Росії або припинили свою діяльність. Китайські ЗМІ підкреслювали, що контроль і вплив західних країн на транснаціональні компанії в рамках санкцій створить небезпечний прецедент [41].

У квітні Світовий банк прогнозував, що в 2022 році ВВП Росії, ймовірно, зросте на 11,2 відсотка [42]. Деякі інші економічні прогнози в квітні-травні вказували на скорочення від 8% до 10,4% [43]. Прогнози МВФ про світову економіку, опубліковані в жовтні, передбачають скорочення ВВП

Росії на 3,4 відсотка в 2022 році порівняно з прогнозом мінус 6 відсотків у липні та мінус 8,5 відсотка в квітні[44]. Він також підкреслив, що російський експорт сировини та неенергетичної продукції тримається краще, ніж очіувалося. Мінекономрозвитку Росії підрахувало, що економіка країни скоротиться на 4,2 відсотка в 2022 році, на 2,7 відсотка в 2023 році і зросте на 3,7 відсотка в 2024 році[45]. Російський рубль впав до найнижчого рівня за кілька тижнів після вторгнення в Україну, але до червня 2022 року став найефективнішою валютою світу[46]. У дослідницькому документі Конгресу США, опублікованому в травні, зазначено, що, незважаючи на значний вплив російської торгівлі, її профіцит поточного рахунку в 2022 році все ще може перевищити 250 мільярдів доларів США з несподіваними доходами від експорту енергоресурсів[47]. Це пов'язано зі спеціальними «вилученнями» для експорту енергоресурсів — через залежність Європи від Росії — дозволених санкціями[48].

Незважаючи на зниження обсягів і вартості, модель російського експорту продемонструвала певну стійкість[49]. Росія змогла знайти альтернативні ринки для своїх енергоносіїв і товарів, запропонувавши постачати їх за привабливими цінами в деякі країни, включаючи Китай та Індію. Проте Росія зіткнулася з труднощами через різке падіння імпорту — який становив у середньому близько 20 відсотків її ВВП за останнє десятиліття[50] — з проблемами, пов'язаними з отриманням вхідних матеріалів, деталей і технологій. Такі сектори, як оборона, автомобілі та інженерна продукція, зазнали негативного впливу. Авіаційний сектор також зіткнувся з проблемами щодо ремонту та технічного обслуговування[51]. Дослідження Єльського університету, проведене в серпні, прийшло до висновку, що російські фіскальні та монетарні інтервенції для протидії санкціям не дадуть стійких результатів, економіка вже страждає на макrorівні, і країну очікує «економічне забуття» в довгостроковій перспективі, якщо країни-відправники залишилися єдиними[52].

Загалом до вересня вплив на російську економіку був несприятливим, але не катастрофічним. У середньостроковій перспективі вплив, ймовірно, буде значним. З іншого боку, Україна була спустошена війною з дуже високими людськими, соціальними та економічними втратами. Очікується, що в 2022 році український ВВП скоротиться на 30-40 відсотків, більшою мірою через війну та меншою мірою через вплив санкцій і контрсанкцій.

На відміну від періоду 2014-21 років, санкції, запроваджені у 2022 році, мали значний вплив на відправника та інші країни. На економіку США вплинули головним чином високі ціни на енергоносії, висока інфляція та зростання процентних ставок. Вплив на економіку ЄС був сильнішим через тісніші торгові та фінансові зв'язки з Росією. У травні Європейська комісія (ЄК) передбачила похмуру картину для ЄС і зони євро, хоча вразливість кожної країни ЄС була різною, як зазначено в індексі вразливості ЄС[53]. ЄК також прогнозує нижче зростання та вищу інфляцію та додає, що баланс ризиків навколо оцінки був перекошений у бік несприятливих результатів. У травні Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) вказав на серйозний вплив і знизив оцінки обсягів виробництва в регіоні ЄБРР на 3,1 відсотка порівняно з оцінками в листопаді 2021 року[54]. У травні Німеччина повідомила про свій перший місячний торговельний дефіцит з 1991 року, а Великобританія повідомила про найвищий рівень торговельного дефіциту з 1955 року [25]. Європа вже зіткнулася з дефіцитом енергії та високими цінами до війни, і санкції значно загострили ці проблеми[46]. Ціни на газ були порівняні з дорогим скрапленим природним газом (СПГ), а не з дешевим трубопровідним газом. Незважаючи на диверсифікацію та дещо зменшену залежність від Росії з 2014 року, у 2021 році ЄС усе ще імпортував з цієї країни 39,2 відсотка газу, 24,8 відсотка сирої нафти та 46 відсотків вугілля [47]. Протягом першої половини 2022 року США стали найбільшим постачальником СПГ до ЄС та Великобританії[48]. Станом на 30 вересня 2022 року з моменту вторгнення в Україну в лютому 2022 року ЄС імпортував з Росії вугілля, нафти та газу на суму понад 100 мільярдів євро. Це сталося через

високі ціни та попри зменшення частки російських енергоносіїв у імпорт ЄС. Заборону на імпорт вугілля з серпня 2022 року не вдалося ефективно реалізувати. За оцінками, загальне падіння загального споживання газу в ЄС на 11 відсотків у першій половині 2022 року було врівноважено збільшенням використання нафтопродуктів на 8 відсотків, кам'яного вугілля на 7 відсотків і бурого вугілля на 12 відсотків[39]. ЄС був змушений запровадити енергозбереження, знизити попит, фінансову підтримку для контролю над цінами на енергоносії, диверсифікувати джерела постачання та переглянути весь план енергетичного переходу. Після значних зусиль для досягнення консенсусу ЄС також оголосив про план обмеження ціни на імпорт російської нафти, хоча формула ціноутворення для цього не була оприлюднена на момент написання цієї статті[50].

Санкції проти Росії були введені в той час, коли ланцюжки постачання вже пройшли випробування пандемією COVID-19 і політикою Китаю «нульовий COVID-19». У той час як країни в усьому світі сподівалися на відновлення економіки після COVID-19, санкції загострили існуючі глобальні економічні проблеми через високу інфляцію (енергоносіїв, продовольства, добрив тощо), зростання витрат на виробничі ресурси, комбінацію з боку пропозиції а також потрясіння з боку попиту, посилення глобальних фінансових умов, уповільнення зростання торгівлі та триваючі збої в ланцюзі поставок. Основною причиною високих рівнів інфляції в усьому світі є санкції проти Росії[31]. МВФ знизив базові прогнози глобального зростання в квітні та липні 2022 року до 3,6 і 3,2 відсотка відповідно, підкреслюючи, що ризики зниження матеріалізуються[62]. На початку жовтня голова МВФ підкреслив, що ці прогнози будуть погіршені й надалі, і що ризики рецесії зростають у всьому світі[53]. У квітні Світова організація торгівлі оголосила, що зростання світової торгівлі може знизитися з 4,7 відсотка до 2,4-3 відсотків у 2022 році[44]. Негативно постраждали також країни з ринковою економікою, що розвивається. Багато економік, що розвиваються, стикаються з гострим борговим стресом (з дефолтом у виплаті боргу в деяких випадках),

зменшенням валютних резервів і нестабільністю на валютних ринках. Бідніші країни були головними програшами, і ситуація в деяких випадках призводила до насильницьких протестів і внутрішніх потрясінь.[35]. Замороження російських валютних резервів також розглядалося як підриг фінансових ринків у всьому світі, і воно підірвало довіру до міжнародного порядку, заснованого на правилах, який Захід прагне зберегти [46].

Хоча Росії вдалося певною мірою витримати натиск безпрецедентних санкцій у короткостроковій перспективі, вона зіткнулася з багатьма структурними проблемами. Довгострокові наслідки для російської економіки можуть бути значними, хоча ступінь серйозності залежатиме від кількох факторів. Економічні наслідки для країн-відправників, зокрема ЄС, виявилися вищими, ніж передбачалося спочатку. Крім того, масштаб і швидкість санкцій також призвели до ненавмисних негативних наслідків для світової економіки та глобального Півдня в цілому. У деяких випадках наслідки були серйозними, що призвело до політичних і соціальних заворушень і труднощів для незліченної кількості людей. Керуючись своїми економічними потребами, багато країн Азії, Африки та Латинської Америки не підтримали західні санкції [47].

Початок війни в лютому показав, що попередні санкції не завадили Росії досягати своїх політичних цілей. Старі та нові санкції також не призвели до короткої війни з достроковим припиненням. У міру розвитку війни Росії довелося змінити свою стратегію, щоб зосередити свої військові операції на сході та півдні України через багато недоліків на початковому етапі. Санкції та військова допомога Україні — спочатку у формі оборонної зброї, обладнання та боєприпасів, а пізніше поєднання наступальної та оборонної зброї, розвідувальних даних та іншої підтримки — також сприяли зміні стратегії Москви щодо прогресування війни. США були найбільшим донором, надавши військову допомогу на суму близько 12,9 мільярдів доларів США до серпня 2022 року [48]. Хоча угруповання G7 єдине у своїй підтримці санкцій і наданні військової допомоги Україні, більшість країн G20, які більш

репрезентують світову думку, не підтримали санкції. Таким чином, прагнення ізолювати Росію мало лише обмежений успіх [49].

Дипломатичні зусилля щодо припинення вогню були розпочаті наприкінці лютого, коли в Білорусі почалися прямі переговори між Росією та Україною. Але три раунди переговорів не принесли жодного прориву. Вимоги Росії включали внесення змін до Конституції України, щоб виразити її нейтралітет, офіційне визнання Криму територією Росії та Луганської та Донецької республік як незалежних територій, а також припинення військових дій з боку України. Україна продемонструвала певну гнучкість у питанні нейтралітету, але прагнула відновлення українського суверенного контролю над територіями, окупованими Росією. Як ключові гравці, що впливають на переговори, США та ЄС були зацікавлені, щоб Україна не піддавалася тиску військових дій Росії. Усвідомлення помилок невдалих Мінських угод [50] ускладнило досягнення прийняттого для обох сторін режиму припинення вогню. На Заході також вважають, що потенційне припинення вогню на рівні або близько до нинішнього контролю над територіями буде сприйматися як перемога Росії. Подальші переговори в Туреччині та зустрічі за допомогою відеоконференцій у березні також не змогли вийти з глухого кута[51]. Війна, яка тривала, і подальші руйнування супроводжувалися новими санкціями, контрсанкціями та збільшенням військової допомоги Україні, що поступово посилювало позиції з обох сторін. Накопичені витрати значно звузили простір для переговорів. Жодних подальших прямих переговорів не було з березня, і західні країни не вказали умови, за яких санкції будуть скасовані або послаблені. Війна та санкції призвели до зміцнення єдності та політичної єдності в ЄС, а також між ЄС і США. Західні союзники також наполягали на зміцненні та розширенні НАТО, збільшенні військових витрат і жорсткій військовій позиції. Розширення військового потенціалу Європи для покращення стримування Росії було розпочато.

3.3. Чи могла Росія уникнути санкцій

Санкції проти Росії були введені вперше в 2014 році після анексії Криму, проте тоді вони були несуттєвими, під суттєві санкції Росія потрапила тільки в 2022 році повномасштабного вторгнення в Україну. Західні країни вводять санкції як покарання за агресію і вважають, що з їх допомогою можна буде зупинити війну, я розповім про те чи могла Росія уникнути санкцій і як оминає чинні, очевидно що проти Росії не ввели б санкції якби Росія не почала повномасштабне вторгнення, про це і не варто говорити, розглянемо все-таки варіанти Російської агресії проти України якби війна почалася тільки на Донбасі, і якщо Росія просто б ввела війська на непідконтрольні території то найімовірніше Росії вдалось би уникнути значної кількості санкцій

Ще до початку конфлікту західні країни вкрай сильно вагалися щодо введення санкцій проти Росії, у разі агресії багато хто ще на початку 2022 року говорив про те що Росію фактично неможливо буде відключити від системи Swift, проте практично відразу ж після початку війни країни Заходу це зробили, через масштаб агресії, були натяки від західних лідерів про те, що кількість санкцій залежить від масштабу конфлікту, якби все закінчилося введенням військ на територію підконтрольну ДНР, і ЛНР то Росія найімовірніше могла б відбутися легкими санкціями як це було після анексії Криму, незважаючи на те, що це також було б розцінено Заходом як агресія проти України. Обмежена війна на Донбасі також змусила б задуматися Європейське співтовариство щодо введення санкцій, ймовірно конфлікт був би розцінений як однозначне продовження війни на Донбасі з 2014 року, і не викликав би стільки питань, саме віроломна ранкова атака на Київ струснула Європейську спільноту і показала обличчя справжнього монстра, Захід усвідомив всю загрозу для України, і для себе тому зважився на найсерйозніші заходи.

Ймовірно обмежена війна на Донбасі не шокувала б європейську громадськість і не викликала б таку однозначну підтримку, що також вкрай важливо для демократичних спільнот. Більше того війна на Донбасі інакше

сприймалася і в українському суспільстві. Швидка війна на що, мабуть, і розраховували в Кремлі також могла б полегшити санкційний режим для Росії, напад на Київ якби себе виправдав, міг би призвести до швидкого падіння Українського уряду і встановлення маріонеткового, ймовірно, на території України почалася партизанська війна, однак такий формат війни не був таким запеклим, як зараз внутрішні репресії, що прокотилися Україною, також сприймали б із засудженням, але не викликали б серйозних дій у відповідь, як це було завжди з репресіями в самій Росії.

Загалом Американські та західні уряди були справді налаштовані на окупацію України. встановлення там маріонеткового режиму на початку війни Києву давали кілька днів, Британська та Американські постачання перед війною також були характерними, в основному це були джавелін і стінгер ручні піхотні озброєння для партизанської війни, наприклад під час знаходження Радянських військ в Афганістані Сполучені Штати направляли зброю. для продовження партизанської війни і для боротьби з Радянськими військами, такий результат подій в цілому призвів би до того, що про Українську проблему на заході забули б у найближчий рік санкції були б зрозуміло введені, проте були б більш компромісними, особливо що стосується енергоресурсів від яких Європа не хотіла відмовлятися.

Варто зауважити що санкції вводяться поступово десятий пакет санкцій був введений практично через рік після початку війни, введення санкцій проти Росії було б проблематичним у випадку якби Росія мала сильніші позиції у світовій економіці як приклад Китай. Росія займає лише пару відсотків світової економіки але навіть така обставина стала перепорою для ведення низки санкцій, наприклад санкції проти Російських енергоресурсів заробили повноцінно лише через рік після початку війни, і то відносно в м'якому варіанті, спочатку передбачалася повна заборона на Російську нафту і газ, деякі ресурси також неможливо було швидко замінити той же титан чи уран країни Заходу досі закуповують у Росії Окремо варто виділити Росатом проти якого санкцій так і не були введені, і навряд чи введуть найближчим часом, буквально нещодавно країни великої сімки тільки задумалися про витіснення Російської атомної

енергетики зі світового ринку, проте це відбудеться не так швидко, Росатом має унікальні технології в атомній енергетиці, тому країни Заходу просто так не можуть вести серйозні обмеження на компанію.

Варто поговорити також про те, як Росія в нинішніх реаліях обходить санкції, і їх уникає, по-перше, як уже було сказано країни Заходу, ще не ввели найжорсткіші санкції, які могли б бути, і за залежності від російських енергоресурсів, все це відбувається поступово, і поки що Росія може продавати безліч ресурсів на Захід згідно з даними агенства Krea Євросоюз з початку війни купив у Росії нафти газу та вугілля, на більш ніж 150 мільярдів євро на початку 23 роки споживання Ренергоресурсів знизилася, але все ще становить чималу частину доходів Російського бюджету за рахунок чого і триває війна, Зернова угода також дала перевагу Кремлю, наприклад після її підписання Росії дозволили експортувати свої добрива, і проводити міжнародні банківські операції якщо вони пов'язані з сільським господарством. Що стосується методів з приводу обходів санкцій, то Росія використовує різні форми для таємного продажу своїх енергоресурсів, наприклад одним з найпоширеніших методів, які роками вже використовуються тим же Іраном або Венесуелою, є перенесення вантажів між кораблями у відкритому океані або в морі, Російська нафта перекачується на інший танкер після чого він уже відправляється в Європейські або Американські порти та постачає Російську нафту під виглядом іншої, наприклад Саудівської, під час всіх подібних махінацій відключаються система відстеження місця розташування, щоб приховати контрабанду, Росія активно користується так званим тіншовим нафтовим флотом, для постачання своєї нафти по всьому світу ще поширеним способом є змішування Російської нафти з іншими сортами нафти, і знову ж таки їх продаж під виглядом чужої, подібне відбувалося, мабуть, в Еміратах, Саудівської Аравії, Сінгапурі та Малайзії. Особливо цікаво з Сінгапуром який не є нафтовидобутком, але через його перевальний пункт стала експортуватися за 2022 рік у 2 рази більше нафти ніж зазвичай, сам Сінгапур займається тільки нафтопереробкою.

Якщо говорити про імпорт, то Росія також знайшла способи обходити імпорتنі обмеження за допомогою Євразійського блоку, і третіх країн.

Сполучені Штати зараз намагаються припинити такі Але вони все ще працюють багато країн Євразійського блоку виявилися у вигазі від введення санкцій проти Росії через те, що саме через них почав відбуватися так званий “паралельний імпорт” товарів, наприклад Казахстан став важливим хабом для Росії через який завозиться масово Західна техніка як для побутових, так та для військових потреб. Імовірно більшість з них йшла в Росію, де вилучалися плати та інші запчастини, які використовувалися для озброєнь, схожим займалися й інші країни Євразійського союзу, наприклад Вірменія.

Сполучені Штати з початком цього року стали серйозніше ставитися до таких дірок в санкційних обмеженнях, тому вищезгадані країни посилюють експортний контроль побоюючись потрапити під вторинні санкції, доречі попри те, що на Іран чи КНДР накладено значно більше санкції, ніж на Росію, контролюються вони набагато жорсткіше і практично не порушуються.

Підсумовуючи варто сказати що Росія могла б уникнути санкцій або зробити їх більш м'якими для себе, у разі вторгнення тільки на Донбас, якби Російська економіка була б більш значущою, або якби війна була б дуже швидкою, і звичайно б якби повномаштабна війна взагалі не починалася. Водночас варто звернути увагу на те, що нинішні санкції, Росія досі має можливість обходити навіть попри безліч обмежень.

ВИСНОВКИ

Економічні санкції є одним із засобів політичного впливу в сучасних міждержавних відносинах. Вони полягають у застосуванні обмежень і обмежень у торгівлі, інвестиціях, фінансових транзакціях та інших економічних відносинах з метою тиску на країну, що порушує міжнародні норми поведінки або здійснює дії, які не сприяють міжнародній безпеці та стабільності.

За допомогою економічних санкцій країни можуть впливати на політичні рішення інших країн, примушуючи їх змінити свою поведінку або відмовитися від певних дій. Такі санкції можуть бути введені односторонньо або в рамках міжнародних організацій, таких як ООН або Європейський союз.

Економічні санкції можуть мати різний характер і мету. Наприклад, вони можуть бути спрямовані на покарання країни за порушення міжнародного права, на зміну її зовнішньополітичних позицій, на примус до зміни внутрішньої політики, на обмеження діяльності окремих осіб або організацій, які причетні до порушень.

Однак, економічні санкції можуть мати і негативні наслідки. Вони можуть призвести до зниження економічного зростання країни, погіршення умов життя населення, зниження рівня зайнятості та зростання інфляції. Також можуть виникнути проблеми з постачанням та доступністю різних товарів і послуг, що може вплинути на стабільність національної економіки та підірвати довіру інвесторів до країни.

Крім того, економічні санкції можуть також сприяти політичній ізоляції країни, що може знизити її вплив на міжнародній арені та призвести до подальшого ускладнення відносин з іншими країнами.

Отже, економічні санкції можуть бути ефективним інструментом політичного впливу, проте їх введення має бути обґрунтоване та розглянуте з

урахуванням можливих наслідків. Крім того, важливо, щоб такі санкції були справедливими та міжнародно визнаними, і не призводили до погіршення умов життя населення країни, яка їх отримала. Важливо також, щоб країни шукали конструктивні способи вирішення конфліктів, які не призводили до використання економічних санкцій.

Використання економічних санкцій як політичного інструменту збільшилося в останні роки, як це видно під час російсько-українського конфлікту з березня 2014 року. Санкції проти Росії, очолювані в основному США та ЄС, доповнюються численними іншими політичними діями, а також їх на загальний вплив також впливають інші міжнародні, регіональні та місцеві фактори.

Щоб оцінити економічний і політичний вплив цих санкцій і контрсанкцій, необхідно розглядати його як дві окремі фази: перша — з 2014 по 2021 роки; а другий – з лютого 2022 року. На першому етапі санкції поступово розширювалися за обсягом та інтенсивністю з належною обережністю, щоб уникнути серйозних наслідків для країн-відправників. Країни-відправники мали на меті лише обмежене відокремлення від Росії. Російська економіка була ослаблена в цей період, хоча вплив був не дуже значним. Росія також вжила заходів для зменшення впливу та використала цей тривалий період, щоб підготуватися до очікуваного ширшого набору санкцій у майбутньому. На політичному рівні санкції не вплинули на те, щоб Росія змінила свої цілі. Мінські домовленості та подальші переговори не принесли жодного врегулювання, і повномасштабну війну було відкладено, але не запобігти. Ці санкції, а також загрози додаткових, масових і скоординованих санкцій не втримали Росію від вторгнення в Україну в лютому 2022 року. Глобальний вплив санкцій протягом періоду 2014-21 років також був мінімальним, оскільки поступовий підхід з обмеженим масштаби дозволили

міжнародній фінансовій, торговельній та геополітичній архітектурі адаптуватися до ситуації.

Санкції на другому етапі (починаючи з лютого 2022 року) були більш комплексними, скоординованими та різкішими. На відміну від першого етапу, ці санкції відбувалися паралельно з повномасштабною війною та масштабною військовою допомогою Україні. У перші місяці російська економічна та фінансова діяльність була серйозно порушена, але країна змогла досягти достатньої економічної стабільності в короткостроковій перспективі завдяки різноманітним політичним заходам, яким суттєво сприяли високі ціни на енергоносії та значні прибутки від експорту. Проте російська економіка зазнає структурного впливу з потенційними довгостроковими наслідками. Росія змогла підтримувати свої військові зусилля та підтримувати їх у народі. Проте стали очевидними проблеми з доступністю та обслуговуванням платформ і обладнання, матеріально-технічного забезпечення, персоналу, допоміжних служб і міжвідомчої координації. Санкції сприяли обмеженню альтернатив військової стратегії Росії, хоча вона й надалі віддана військовій обороні чотирьох українських регіонів, які вона офіційно включила до суверенної території Росії. Українська ідентичність зміцнилася, а процес розширення та зміцнення НАТО набрав обертів: Швеція та Фінляндія оголосили про свій намір приєднатися до НАТО після вторгнення Росії в Україну та (станом на липень) завершили переговори про вступ і очікують своєї офіційної інтеграції в альянс; а наприкінці вересня президент України оголосив, що країна офіційно подасть заявку на членство в НАТО. Санкції також сприяли посиленню позицій обох сторін і серйозно обмежили перспективи врегулювання шляхом переговорів

Країни-відправники, зокрема ЄС, також зіткнулися із серйозними економічними наслідками санкцій у 2022 році, які не були повністю передбачуваними. Економічна рецесія назриває, і суттєва переорієнтація

політичної, економічної архітектури та архітектури безпеки триває. Санкції та контрсанкції також призвели до значного глобального впливу та створили серйозні економічні труднощі для багатьох країн, що розвиваються.

Загальний вплив санкцій і контрсанкцій продовжує розвиватися, і їхній внесок у досягнення економічних і політичних цілей потрібно буде оцінювати протягом тривалого часу, щоб отримати відповідні уроки. Тим не менш, ймовірність посиленого та частого використання такої «економічної зброї», безумовно, вплине на геополітичний і гео економічний ландшафт, що формується.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Економічна війна США і Китаю. Уніан інформаційне аганство. URL: <https://www.unian.ua/tag/ekonomichna-viyna-ssha-i-kitayu>.
2. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ : моногр. кер. авт. кол. Т. М. Циганкова. – К. : КНЕУ, 2003. – 660 с.
3. «Смерть на воді». Campbell M., Chellel K. Dead in the Water: Murder and Fraud in the World's Most Secretive Industry. Atlantic Books, Limited, 2022.
4. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2 : Знакові. 5-те вид. Київ : Центр "Акад.", 2001. 848 с.
5. Фінансові санкції за законодавством України : Заг. положення. Види фінанс. санкцій. Перелік фінанс. санкцій. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 416 с.
6. «Розквіт та падіння неоліберального порядку» Gerstle G. The Rise and Fall of the Neoliberal Order. Oxford University Press, 2022. URL: <https://doi.org/10.1093/oso/9780197519646.001.0001> (date of access: 16.03.2023).
7. Мальський О.М. Ягольник А.М. Міжнародне торговельне право. Навчальний посібник : Навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Знання, 2005. 596 с.
8. Томсон Х. Disorder: Hard Times in the 21st Century. Oxford University Press, 2022. 384 p.
9. Олексій Жмеренецький. Протекціонізм або імпорт: чи варто захищати українського виробника. Економічна правда. 2017. 21 листоп. С. 2. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/11/21/631404/> (дата звернення: 10.03.2023)
10. Корреспондент.biz. США не дозволять вводити мита проти своїх компаній - Трамп. Корреспондент.net. 2018. 10 черв. С. 1. URL: <https://ua.korrespondent.net/business/economics/3979010-ssha-ne-dozvoliat-vvodyty-myta-proty-svoikh-kompanii-tramp> (дата звернення: 10.06.2023).

- 11.Коротюк О.В. Книга Закон України «Про санкції». Науково-практичний коментар : Юриспруденція. 24-те вид. ОВК, 2021. 98 с.
- 12.Фліссак К. А. Економічна дипломатія у системі забезпечення національних інтересів України. Тернопіль : Новий колір, 2016. – 810 с.
- 13.Чубарєв В. Л. Міжнародне економічне право. В. Л. Чубарєв. – К. : Юрінком Інтер. Київ. 2009. – 368 с.
- 14.Ambassador’s Checklist for Promoting U.S. Business. URL: www.bciu.org.
- 15.Außenminister Sigmar Gabriel zu US-Sanktionsgesetzen gegen Russland, Iran und,Nordkorea.www.auswaertiges.amt.de/DE/Infoservice/Presse/Meldungen/2017/170728_BM_Sanktionen.html.
- 16.Barry C. M., Kleinberg K. B. Profiting from Sanctions: Economic Coercion and US Foreign Direct Investment in Third-Party States. International Organization. 2015. Vol. 69, no. 4. P. 881–912. URL: <https://doi.org/10.1017/s002081831500017x> (date of access: 17.06.2023).
- 17.Biglaiser G., Lektzian D. The Effect of Sanctions on U.S. Foreign Direct Investment. International Organization. 2011. Vol. 65, no. 3. P. 531–551. URL: <https://doi.org/10.1017/s0020818311000117> (date of access: 17.04.2023).
- 18.Flissak K. Economic sanctions and specification of their position in modern international relations. Aktual’ni problemi pravoznavstva. 2019. Vol. 1, no. 1. P. 72–80. URL: <https://doi.org/10.35774/app2019.01.072> (date of access: 17.04.2023).
- 19.Buncan R. The China-U .S. Trade War and Future Economic RelationsLawrence J.LauThe Chinese University Press, Hong Kong, 2019 Pp. 191 + xxii. ISBN : 978 9882 37112 5. Asian-Pacific Economic Literature. 2020. Vol. 34, no. 1. P. 84–85. URL: <https://doi.org/10.1111/apel.12287> (date of access: 17.04.2023).
- 20.Drezner D. W. Bargaining, Enforcement, and Multilateral Sanctions: When Is Cooperation Counterproductive?. International Organization. 2000. Vol. 54, no. 1. P. 73–102. URL: <https://doi.org/10.1162/002081800551127> (date of access: 17.03.2023).

21. Yagyu K. Financial sanctions implementation by the European Union—the jurisprudence of the CJEU on the balance between protections of fundamental rights and effectiveness of the restrictive measures implementing the UN Security Council Resolution 1373. *United Nations Financial Sanctions*. Milton Park, Abingdon, Oxon ; New York, NY : Routledge, 2021. | Series: Routledge advances in international relations and global politics, 2020. P. 96–110. URL: <https://doi.org/10.4324/9780429260315-7> (date of access: 17.04.2023).
22. Drezner D. W. Bargaining, Enforcement, and Multilateral Sanctions: When Is Cooperation Counterproductive?. *International Organization*. 2000. Vol. 54, no. 1. P. 73–102. URL: <https://doi.org/10.1162/002081800551127> (date of access: 17.03.2023).
23. Early B. R. Sleeping With Your Friends' Enemies: An Explanation of Sanctions-Busting Trade. *International Studies Quarterly*. 2009. Vol. 53, no. 1. P. 49–71. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2478.2008.01523.x> (date of access: 17.03.2023).
24. Early B. R. Alliances and Trade with Sanctioned States. *Journal of Conflict Resolution*. 2011. Vol. 56, no. 3. P. 547–572. URL: <https://doi.org/10.1177/0022002711420961> (date of access: 17.03.2023).
25. Kuersten A. Busted Sanctions: Explaining Why Economic Sanctions Fail. *Democracy and Security*. 2017. Vol. 14, no. 2. P. 200–201. URL: <https://doi.org/10.1080/17419166.2017.1345245> (date of access: 17.03.2023).
26. Defence and Peace Economics. *Defence and Peace Economics*. 2015. Vol. 26, no. 6. P. ebi-ebi. URL: <https://doi.org/10.1080/10242694.2015.1089021> (date of access: 17.03.2023).
27. EU-Sanktionen gegen Russland. Portela C. *osteuroopa*. 2021. Vol. 71, no. 10-12. P. 103. URL: <https://doi.org/10.35998/oe-2021-0080> (date of access: 17.03.2023).
28. Gy Joel Gehrke. Germany echoes Putin's attack on US bill to sanction Russia. *Washington Examiner*. 2017. 28 July. P. 1. URL: <https://www.washingtonexaminer.com/germany-echoes-putins-attack-on-us-bill-to-sanction-russia>.

29. Jackson R. Economic Sanctions. *International Affairs*. 1983. Vol. 59, no. 3. P. 498–499. URL: <https://doi.org/10.2307/2618835> (date of access: 17.03.2023).
30. Handelsbilanz: Nebelkerzen aus Amerika. Der Informationsdienst des Instituts der deutschen Wirtschaft. URL: <https://www.iwd.de/artikel/handelsbilanz-nebelkerzen-aus-amerika-389431/> (date of access: 10.03.2023).
31. Hatipoglu E., Peksen D. Economic Sanctions and Banking Crises in Target Economies. *Defence and Peace Economics*. 2016. Vol. 29, no. 2. P. 171–189. URL: <https://doi.org/10.1080/10242694.2016.1245811> (date of access: 17.03.2023).
32. Hufbauer, G., Schott, J., Elliott, K. & Oegg, B. *Economic sanctions reconsidered: washington dc, november 1007*. K. A. Elliott et al. 3rd ed. Peterson Institute, 2008. 233 p.
33. Lektzian D., Biglaiser G. Investment, opportunity, and risk: do US sanctions deter or encourage global investment?1. *International studies quarterly*. 2012. Vol. 57, no. 1. P. 65–78. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2478.2012.00761.x> (date of access: 17.03.2023).
34. LeoGrande W. M. A Policy Long Past Its Expiration Date: US Economic Sanctions Against Cuba. *JSTOR*. 2015. Vol. 82, no. 1. P. 101-1 939-966 (28 сторінок). URL: https://resolver.scholarsportal.info/resolve/0037783x/v82i0004/939_aplpieduesac.xml (date of access: 10.03.2023).
35. Lesk a bída západních sankcí. Veronika Sušová-Salminen. *Argument*. 2017. P. 2. URL: <https://casopisargument.cz/?p=6080> (date of access: 14.04.2023).
36. Kita J. Medzinárodné ekonomické vzťahy - aktuálny a kompletný študijný text. *Politická ekonomie*. 2010. Vol. 58, no. 5. P. 714–718. URL: <https://doi.org/10.18267/j.polek.758> (date of access: 17.03.2023).
37. Mirkina I. FDI and sanctions: an empirical analysis of short- and long-run effects. *European journal of political economy*. 2018. Vol. 54. P. 198–225. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2018.05.008> (date of access: 17.03.2023).
38. Morgan T. C., Bapat N., Krustev V. The threat and imposition of economic sanctions, 1971–2000*. *Conflict management and peace science*. 2009. Vol. 26, no.

1. P. 92–110. URL: <https://doi.org/10.1177/0738894208097668> (date of access: 17.03.2023).
39. Ibp U. EU security strategy and cooperation handbook. 2nd ed. International Business Publications, USA, 2006. 380 p.
40. President Obama: The TPP would let America, not China, lead the way on global trade. The Washington Post. 2016. P. 1. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/president-obama-the-tpp-would-let-america-not-china-lead-the-way-on-global-trade/2016/05/02/680540e4-0fd0-11e6-93ae-50921721165d_story.html (date of access: 18.03.2023).
41. Pugel. International economics. McGraw-Hill Education, 2015. 23 p.
42. Rodman K. A., Zelikow P. Sanctions beyond borders: multinational corporations and U.S. economic statecraft. Foreign affairs. 2002. Vol. 81, no. 2. P. 185. URL: <https://doi.org/10.2307/20033115> (date of access: 15.4.2023).
43. Ryszka J. Sankcje gospodarcze wobec podmiotów zewnętrznych. Toruń : TONOIK, 2008. 286 p.
44. Sankcje międzynarodowe a tempo wzrostu gospodarczego na przykładzie Iranu. Trostinska A.: licencjatethesis. URL: <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/234297> (date of access: 17.03.2023).
45. Schneider H. C. Wirtschaftssanktionen: Die VN, EG und Bundesrepublik Deutschland Als Konkurrierende Normgeber Beim Erlaß Paralleler Wirtschaftssanktionen. Duncker & Humblot GmbH, 1998.
46. UNCTAD handbook of statistics 2006-2007 (unctad handbook of statistics/manuel de statistiques de la cnucead) (multilingual edition). United Nations, Nations U. 2007.
47. United Nations Industrial Development Organization. International yearbook of industrial statistics 2017. Elgar Publishing Limited, Edward, 2017.
48. United states trade statistics : exports, imports, products, tariffs, GDP and related development indicator. Wits. URL: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/> (date of access: 17.04.2023).

49. US-Hff L. Transaktionen in US-Dollar und Sekundäre Sanktionen: Ist Die US-Amerikanische Sanktionspraxis Mit Dem Völkerrecht Vereinbar?. Nomos Verlagsgesellschaft, 2019. 188 p.
50. Whang, T. (2011). Playing to the home crowd? symbolic use of economic sanctions in the united states. *International Studies Quarterly*, (3), 787-801. doi:10.1111/j.1468-2478.2011.00668.x
51. Wirtschaftssanktionen: Wunderwaffe oder Blindgänger? – Center for Security Studies (CSS), ETH Zürich, Nr. 83, November 2010.
52. Yang Jiawen, Askari Hossein, Forrer John and Teegen Hildy, (2004) United States Economic Sanctions Against China: Who Gets Hurt? *World Economy*, 27(7), 1047-1081. doi:10.1111/j.1467-9701.2004.00640.x
53. Yang Jiawen, Askari Hossein, Forrer John and Zhu Lili, (2009) How Do United States Economic Sanctions Affect EU's Trade with Target Countries? *The World Economy* 32(8), 1223-1244. doi:10.1111/j.1467-9701.2009.01190.x
54. Yang, J., Askari, H., Forrer, J., & Teegen, H. (2004). United States economic sanctions: An empirical study. *The International Trade Journal*, 18(1), 23-62.